

Antoni Domínguez Moll

sempre a l'esquerra

i altres articles

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2020

Sumari

Antoni Domínguez Moll, sempre a l'esquerra

3

El caciquisme ha tornat.
Una visió a través de la mirada d'Antoni Domínguez

14

El capitalisme segons Antoni Domínguez

19

Més fort que l'odi

25

NOTA

Jo sóc aquell que en el temps de tempesta,
quan els altres festegen vora els focs
i amb ells puc compartir els propis jocs,
vaig sobre neu, descalç, la testa nua,
servint senyor que mai no fou vassall,
ni a ningú va retre homenatge,
i en tot fet lleig tingué el cor salvatge;
ell sols em diu que un bon guardó tindrà.
AUSIÀS MARCH, en versió actual de JOSEP PIERA

Ja fa massa temps que tenc pendent un treball ampli sobre Antoni Domínguez Moll (1903-1939). Altres afers m'han desviat del camí que em portava a parlar amb ell i d'ell. Ara, de sobte, me n'adon que no sé si mai la podré acabar, aquesta feina que tenc començada i fins i tot avançada. Mai ho hem sabut, però ara desconeixem si la setmana que ve serem vius. Potser és per això que he fet una returada i he recollit aquests tres articles en els quals parl de Domínguez i també hi parla ell amb la seva pròpia veu. Capitalisme, caciquisme, socialisme... es posen en el focus d'un escriptor que tractà, amb la ploma, de deixar un testimoni gabellí de la lluita internacional a favor de les classes subalternes. Una lluita, malgrat tot, encara ben actual. Que persones com Domínguez fracassassin i fossin assassinades per això, i que algunes de les seves «receptes» hagin quedat superades, no lleva actualitat especialment a la seva actitud davant la vida, sempre amb «testa nua» i «cor salvatge», a la manera d'Ausiàs March i també de Gary Snyder.

Capdepera, novembre 2020

CAP VERMELL

Biblioteca Digital / 52

Antoni Domínguez Moll sempre a l'esquerra

DOCUMENTACIÓ GABELLINA I ORIENTAL (17)

Presentam avui un autor i una obra gabellins cent per cent. Es tracta d'Antoni Domínguez Moll, del qual n'he parlat esporàdicament al llarg d'aquests darrers anys i que, curiosament, l'estat del món –i les seves Troiques capitalistes– el torna a posar d'actualitat. L'obra és una novel·leta incompleta publicada per entregues entre 1931 i 1932 a la revista *Foch y Fum*, que dirigia Es Mascle Ros, que va titular *Més fort que l'odi*, i que podreu llegir a continuació en versió catalana, gràcies a Maria Àngela Melis.

1

Antoni Domínguez Moll va néixer a Capdepera, al Carrer Esparraguera, 4, el 31 de gener de 1903, fill d'Antoni Domínguez i Verger i Joana Maria Moll i Verdera, nét d'Antoni Domínguez Martínez, natural de Màlaga, i de Francesca Verger i Sans, natural de Porreres. És, per tant, descendent dels primers Domínguez gabellins que arribaren a Capdepera per fer vi a mitjan segle XIX.

Va viure amb la seva mare a Ciutadella ja des de nin i suposadament ho alternava amb estades a Capdepera. Sabem que va viure a Menorca perquè la seva foto de primera comunió està feta a Ciutadella pel fotògraf F. Camps e hijos. El seu pare se'n va anar a fer les amèriques i mai més se'n va sebre res més i la seva mare va ser la seva única «Fortalesa». Tot això ell mateix ho conta així:

El autor de mis días impulsado por las circunstancias se fué a lejanas tierras en busca de mejores medios de vida. [...] Y desde entonces ignoramos su paradero. ¿Ha muerto? ¿Vive? Esto permanece en lo ignato. [...]

Era un hereje sin bautizar. Mi padre, librepensador consciente, así lo había dispuesto. [...] Cuando recibí el remojón religioso tenía ya nueve

años cumplidos. [...] Y todavía me arrepiento de haber recibido el ridículo remojón: hubiera preferido continuar siendo moro como me llamaban despectivamente los comadremos del pueblo. Y es que los moros son más cristianos que los cultos y civilizados que se tienen por tal.¹

També sabem, gràcies a l'Arxiu Municipal de Ciutadella, que va entrar en caixa en aquella ciutat l'1 d'agost de 1924, el 8 de gener de 1925 ja és soldat actiu i el 9 de setembre arriba a Larache, procedent de Maó, amb el vaixell *Rei Jaume I*.²

Aquesta estada al Marroc en plena guerra el va marcar profundament, segons conta ell mateix en els seus articles, i el va dur definitivament pel camí de l'internacionalisme revolucionari.

No hace cuatro años, que yo, también, como tú, me cuadraba firme y cataléptico con precisión automática ante la figura “gallarda” ó enclenque de cualquier oficialete de modales bufonescos: como tú fui víctima de injusticias y vilipendios; como tú —quizás— un indigno ente simio con galones dorados me sentó la mano en el rostro —cosa que nunca hizo mi madre— y, porque quise devolver tan suave caricia me amenazaron brutalmente (y eso que yo era cabo) y fui arrestado; como tú, he servido de chotazo inconsciente a las órdenes de cualquier petimetre que mas bien parecía una señorita pintarrajeada que un hombre; como tú, he sido tratado de cabrito y otras lindezas por el estilo, por un sujeto que se asemejaba más a un jabalí que a persona humana; como tú, muchas veces la sangre se me ha subido a la cabeza, se han hinchado las venas, crispado los nervios y concebido la justa idea de echar un zarpazo. Y, ahora yo pregunto: ¿Cuánto tiempo va a durar ese inmundo estado de aberración? Es que ¿el soldado ha de ser siempre una máquina sin sensibilidad ni sentido común; como una bestia de carga que se la maltrata por una ínfima falta? ¡Soldado! Piensa que antes que militar eres hombre, eres hijo del pueblo, tus padres son obreros o campesinos y tú volverás a serlo. Aprende, investiga y hazte consciente. Y así, si viene el caso de tener que empuñar el arma para ametrallar a tus hermanos de clase, la girarás airada y justiciera contra el infame que tal te manda. ¡Basta ya de sangre proletaria! ¡Soldados, marinos y oficiales dignos! Ha llegado la hora solemne de reflexionar racionalmente. No toleréis bajo ningún concepto ser instrumentos manosos del mil veces corrompido y vandálico capitalismo.³

¹ *Foch y Fum*, «Recuerdos de la infancia», 7 gener 1933.

² Archivo General Militar de Ávila.

³ *Nuestra Palabra*, 20 setembre 1931.

Professionalment va fer de tot: graneretes, picapedrer, jornaler i, sobretot, mariner, tant a Cala Rajada com a Ciutadella.

Es va casar amb Maria Fernàndez Garau *Murta* el 20 de juny de 1929 i residien al carrer Sant Pere, 6, de Capdepera.

Va tenir una filla, Maria, nascuda el 9 d'abril de 1930 i morta el 28 d'octubre de 1931.

També va tenir un fill, Antoni Vladimir, nascut el 27 d'abril de 1931, que va morir el 13 de novembre de 1993.

[Antoni Domínguez de nin, i ell mateix amb Maria Fernàndez Murta i Antoni Vladimir]

2

Des de 1930 comença a publicar articles a totes les revistes de l'esquerra mallorquina sense distinció partidista. Ho fa des de Capdepera, Palma i Barcelona, i les revistes són les següents: **El Obrero Balear, Nuestra Palabra, Ciudadania, Adelante, Cultura Obrera, Foch y Fum, Tribuna Libre.**

A més, es fa necessari constar que, a més d'escriptor d'articles, també era conferenciant i que durant els primers anys republicans feia aquestes conferències tots els dijous al Soviet gabellí del carrer Cervantes.

Els temes dels articles són l'anticlericalisme i l'anticaciquisme, i també ens mostren la seva evolució política que el du del socialisme al comunisme, però curiosament també ens parla de jazz, de ioga i potser és el primer gabellí que anomena per escrit la televisió.

Más invosósímil hubiera parecido si tres o cuatro siglos atrás algún sabio hubiese profetizado que en nuestra época habría aviación, electricidad, televisión y otros más inventos, pues al que tal cosa hubiera predicado le hubieran encarcelado por demente y tal vez la hoguera les habría transmitido sus suaves caricias.⁴

⁴ *El Obrero Balear*, 1 maig 1931.

Alguns d'aquests articles els publicava amb el pseudònim de Wladimiro Luz, fins que un article titulat «Eh, soldado!» acaba així:

Es preciso consignar, que Wladimiro Luz y Antonio Domínguez, son la misma persona.

Pues, los momentos históricos que atravesamos, no son muy adecuados para llevar mascarillas. ¿Qué decis a ésto caciques y beatos de Capdepera? Hasta ahora he sido demente y bandido y, de hoy en adelante ¿qué seré?⁵

Per tant, no ens enganyem, els seus escrits són bàsicament polítics i el podem considerar el més gran articulista polític de la història de Capdepera de la primera meitat del segle XX.

Aquests articles li varen crear problemes personals i judicials: fou tractat de boig per part dels representants del caciquisme gabellí i també per una part de la pròpia esquerra, que el creia massa radical. I també fou dut a la barra i jutjat per un delictes d'opinió, pel qual sospita que fou condemnat a viure fora de Mallorca; això passà el 1932 segons consta a l'Arxiu Municipal de Capdepera: condemnat pel delictes de sedició pel Jutjat d'Instrucció de Palma-Seu.

Potser per això al llarg del 1934 i 1935 no escriu articles i viu a Ciutadella, on reapareixen els seus escrits el febrer de 1936 amb motiu de les eleccions que guanyà el Front Popular. Els inductors del seu judici foren Joan March *Verga* i Miquel Caldentey *Creu*, que eren les seves bèsties negres.

3

Aquest darrer, en Creu, és precisament un dels protagonistes de les narracions que presentam avui. Perquè els noms ficticis no amaguen la realitat: parla de Capdepera, del batle, de l'apotecari, del metge,... (Miquel Caldentey, Miquel Melis, Joan Moll) i tots els personatges són ben reals i reconeixibles. Evidentment que ens dóna una visió esbiaixada de la realitat, però cal reconèixer que és un intent honest de denunciar una situació injusta des del seu punt de vista, una situació injusta que pateix el poble de Capdepera i, per extensió, el món sencer, sense pensar encara que vendria una guerra que canviaria el punt de vista tant de Domínguez com d'alguns dels seus contraris d'aquell moment precís.

Pero aquesta novel·la no és completa, ja que per circumstàncies que desconeixem es va deixar de publicar. Podríem pensar que fou a causa de la seva condemna, però no ho sabem del cert.

⁵ *Nuestra Palabra*, 20 setembre 1931.

4

Malgrat tot, aquesta no fou la seva única novel·la. En coneixem com a mínim dues més, però d'una d'elles només en sabem el títol i de l'altra ni això, perquè, malgrat haver-les cercat per tot arreu, no han arribat a comparèixer i només les coneixem per notícies de la premsa:

En breve se pondrá a la venta una novela de A. Domínguez, cuyo producto será a beneficio del Socorro Rojo Internacional. Se trata de una obra original de carácter científico y psicológico, que indudablemente gustará por apartarse de las producciones corrientes de los novelistas que cuidan más de la forma que del fondo. Después publicará otra titulada *Los evadidos*, de intensa fibra dramática relacionada con el momento que vivimos, y que será a beneficio de sus paisanos —es mallorquín— refugiados en Cataluña y Menorca.⁶

5

Aquests evadits als quals fa protagonistes podrien ser els gabellins que fogiren en barca (Jaume Alzina, Bartomeu Gili, Pere Pellicer, Antoni Massanet, Miquel Julià, Sebastià Gayà), dels quals ja n'hem parlat en altres articles, i també de gabellins com Serafi Nebot, que es passà a les tropes de Bayo durant el desembarcament i després es refugià a Menorca.

Domínguez, per altra banda, també participà en aquest desembarcament perquè ell, com hem vist, ja es trobava a Menorca i ho conta irònicament en una article publicat en un diari de Ciutadella on denuncia la falsa neutralitat d'Itàlia i d'Alemanya:

En el frente mallorquín, nosotros hemos podido admirar —valga la frase— el vuelo majestuoso de dos o tres trimotores gigantes que para entretener nuestra «ociosidad» nos arrojaban «flores» de acero de cien kilos. Naturalmente que no lo hacían para causarnos ningún mal.⁷

Durant la guerra va exercir *diversus* càrrecs, com el de Secretari del Front Popular de Ciutadella i, posteriorment, director de *Nostra Paraula*, diari oficial del Partit Comunista a Menorca, dels qual fou expulsat pel maig de 1937 per oposar-se a les paranoies repressives del seu secretari general Heriberto Quiñones. Ell mateix ho conta així:

⁶ *Justicia Social* (24 juliol 1937) p. 1 (citat per David Ginard a *El moviment obrer de Mallorca i la guerra civil (1936-1939)*, p. 142.

⁷ *El Iris*, 16 de setembre de 1936.

Por lo que se refiere a mis «actividades anticomunistas», desde mi punto de vista, no se las puede juzgar en el presente, será el porvenir que dirá su última palabra. Por de pronto, lo realmente palpable es que son muchas las voluntades que no se adaptan, ni mucho menos, a las campañas de virulencia del órgano del partido en Menorca, y precisamente son voluntades antifascistas.

Estoy expulsado del seno del P.C., pero tengo la convicción que ni moralmente ni materialmente, he cometido falta alguna contra él.⁸

Després d'això, el silenci. El 23 d'agost de 1937 publica a *Justicia Social* el seu darrer article que he estat capaç de trobar fins avui, on diu:

Desde el punto de vista de la facción, nosotros somos los rojos, los internacionalistas antipatriotas.

Aquest és el seu acomiadament. No torna a escriure articles i ingressa a l'exèrcit popular, al Batalló Ciclista de Ciutadella, del qual pel desembre de 1937 és nomenat sargent d'infanteria. [*Diario Oficial del Ministerio de Defensa Nacional*, 16 desembre 1937]

6

Pel gener de 1939, quan les tropes franquistes ocupen Menorca, és detingut, jutjat en la Causa 518/39 i condemnat a mort. El 19 de març entra en capella i després és afusellat a la Mola.

El seu judici, evidentment, fou una farsa, com tots els que es feien en aquella època: cap acusació concreta ni tampoc dret a la defensa, ja que cap dels testimonis de descàrrec fou cridat a declarar, com es pot comprovar en aquest document:⁹ [vegeu pàgina següent]

Encara després de mort va ser escarnit per un capellà-militar, Mariano de Oleza y Ramonell, que anava per les presons pressionant els *presus* i batiant i confessant a tort i a dret a *rojos* i protestants abans de ser assassinats:

El gozo de estos hombres era grande; quieren que los case y les bautice a sus hijos. Al leerles en un sermón la retractación del fusilado Domínguez, creo recibieron el golpe de gracia.¹⁰

⁸ *Justicia Social*, 5 juny 1937.

⁹ Causa 518/39, Jutjat Militar de Palma.

¹⁰ Oleza i d'Espanya, Josep d' (1973). *La familia Oleza en Mallorca durante setecientos treinta años 1230-1960*, p. 493.

GOBIERNO GENERAL
DE
BALEARES

E. M.

SECCION S. I. P. M.

Palma de Mallorca

Nota n.º

Asunto: DOMINGUEZ MOLL, Antonio

Información obtenida en: CIUDADELA

por

Fecha de la información:

Comunicada a: AUDITORIA

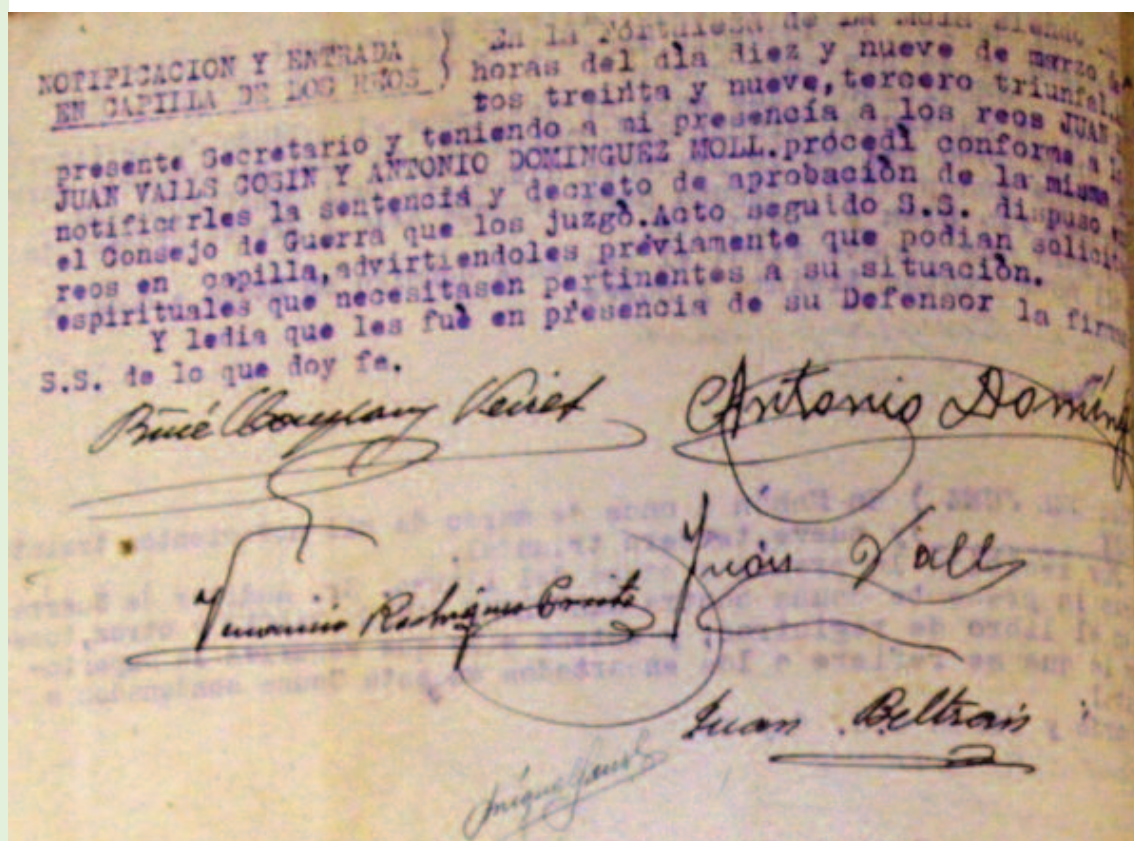
De 36 años, casado, pescador, natural de Capdepera (Mallorca) y vecino de Ciudadela, calle Farras 24.

"Miliciano voluntario. Estuvo en el desembarco de Mallorca. Era SECRETARIO del F.P. firmando ordenes de detencion de personas de orden. Al advenimiento de la Republica se afilió al partido comunista. Ha estado procesado por un delito de propaganda extremista escrita. Fué a la carcel para hacer la lista de los detenidos. Era subayudante del 6º Batallon".
Confeso de lo que anteriormente se expresa.

AMPLIACION. - "Expulsado de Mallorca. Peligroso. Antes de ser Secretario del F.P. y en los primeros momentos, fué PRESIDENTE del mismo y como tal autorizó paseos. Escribió articulos contra el G.M.N. exaltando el marxismo"

Manifiesta haber sido expulsado del partido comunista y que dió la libertad a los sacerdotes D. Miguel Sureda y D. Juan S. Jover y a Rafael Febrer.

E I T e -

[Darrera signatura d'Antoni Domínguez. Poques hores després era afusellat a la Mola]

7

conclusions, hipòtesis i opinions finals

Ens trobam, per tant, davant un gabellí que va viure activament un dels moments més il·lusiónants i tràgics de la nostra història, que va culminar en un enfrontament armat on tothom, per bé o per mal, va quedar retratat o fins i tot enterrat.

Domínguez va ser tractat de boig i de radical per la dreta gabellina, però també pels seus propis camarades, i curiosament va acabar la seva vida expulsat del seu Partit per «moderat», per oposar-se als que volien, pel maig de 1937, convertir Menorca en una ratonera per a la gent d'ordre que havia sobreviscut als mortífers i assassins primers tres *mesos* de guerra, on la caça i extermini de capellans i dretans fou implacable.

Ell, en cavi, es va posar al costat de socialistes i anarquistes, contraris a la venjança que volia imposar Heriberto Quiñones, malalt de rancúnia des de l'assassinat a Mallorca, el gener de 1937, de la seva dona, Aurora Picornell. Si aquests fets de Menorca tenen connexió directa amb els Fets de Maig de Barcelona —on, recordem-ho, Andreu Nin fou segrestat i més tard torturat i assassinat pels enviats de Mocou—, resta com un més dels interrogants de la guerra. Però la coincidència en el temps és clara. La

guerra oberta a Barcelona entre anarquistes/poumistes i la resta, potser va tenir a Menorca la seva correspondència en l'enfrontament entre els comunistes comandats per Quiñones i la resta d'antifeixistes, partidaris, aquests darrers, d'un comportament més mesurat davant la repressió contra la gent d'ordre.

Malgrat tot, aquest pressa de posició pública de Domínguez no li va salvar la vida, ans al contrari, va ser portat davant l'escamot d'afusellament sense ni tan sols cridar a declarar als capellans Miquel Sureda i Joan S. Jover que, segons declarava el propi Domínguez, li devien la vida.

Per què? Per a contestar aquesta pregunta entram de ple en el terreny de les hipòtesis i fins i tot de les opinions més que de les demostracions. Una d'aquestes hipòtesis és més general i ens proposa que la repressió franquista es va dirigir més cap a les persones moderades que a les radicals. Emili Darder en seria l'exemple més paradigmàtic.

Però també es pot introduir una altra hipòtesi més concreta, més gbellina. Segons aquesta hipòtesi l'assassinat de Domínguez podria tenir qualche cosa a veure amb fets passats a Capdepera, ja que, segons me contà Antònia Melis Cursach,¹¹ Alfons Vivó, aristòcrata de Ciutadella i cap de Falange, va estar refugiat a Capdepera després d'escapar de Menorca, i aquest coneixia perfectament Antoni Domínguez, al qual acusava de fer-li simulacres d'afusellament. Vivó, no cal dir-ho, fou un dels artífex de la dura repressió que sofriren els menorquins *rojus* després de caure l'illa en les mans de les tropes revoltades i finalment victorioses. Aquest, en desembarcar a Cala Rajada fogint de la Menorca roja, va veure un nin i digué: «Llevau-me aquest nin de davant que el mataré». Era Antoni Wladimir, el fill d'Antoni Domínguez, que tenia la mateixa cara que el seu pare.

Víctima de cruel dolencia falleció en nuestra ciudad [Ciutadella] el pasado lunes por la noche, D. Alfonso Vivó de Salort.

El finado era persona sumamente conocida y relacionada no sólo en Ciudadela, si no en Menorca entera y tambien en Mallorca, a cuya isla se trasladó durante nuestra guerra de liberación y en cuyo «Hogar Menorquín» trabajó incansablemente y con gran entusiasmo, desempeñando durante aquella época cargos políticos de gran relieve. Durante un largo período ocupó con toda clase de aciertos la Jefatura de Falange Española en Ciudadela.¹²

* * *

¹¹ Entrevista realitzada el 6 juliol 2008.

¹² *El Iris*, del 30 de novembre de 1963.

Però sigui com sigui, el cert és que Antoni Domínguez va seguir una trajectòria filla del seu temps i de la idiosincràcia gabellina, i que el seu progressiu radicalisme polític es va veure atemperat precisament amb la guerra i els seus desastres. Diuen d'ell que era una persona seriosa i d'un físic atractiu. No li agradaven els balls ni la xerrameca, però a través dels seus articles demostra una gran curiositat i potser també un allunyament progressiu del dogmatisme. És capaç de canviar, d'evolucionar, i fins i tot d'enfrontar-se obertament amb els dirigents del seu propi partit quan creu que actuen d'una manera injusta, tant amb els enemics declarats del bàndol feixista com amb els adversaris de les altres organitzacions anti-feixistes.

Recordem, per exemple, que essent comunista col·laborà en publicacions anarquistes, com ho és *Cultura Obrera*, cosa que potser no era del tot habitual en aquell temps, i pens que aquest fet diu moltes coses d'ell.

Per tant, Domínguez és un dels gabellins que val la pena recordar perquè la seva vida i la seva obra ens donen una sèrie de lliçons que ens poden servir per a tirar endavant, per a superar l'estat actual de coses, que ens arrossega per un pedregar ple d'obstacles i de desorientacions, on la política ha entrat en una fase de desprestigi —esperem que no irreversible—, subjugada pels *interessus* econòmics, i on la dreta i l'esquerra sembla que actuen com un sol cos deixant indefensa a la majoria davant aquesta ínfima minoria que domina el sistema financer. Però sempre ens quedarà el pensament!

Los pensamientos son cosas materiales que influyen poderosamente en la marcha evolutiva de los pueblos, son fantasmas invisibles cuya potencia extraordinaria sirve para transformar radicalmente un pueblo y hasta un mundo.¹³

¹³ *Foch y Fum*, 25 setembre 1931.

PD

I

Crec estar en disposició d'anunciar que el Comitè Confederal de les Tertúlies Gabellines Unificades (TGU), ha donat ordres als seus Serveis Tipogràfics per tal que vagin transcrivint l'obra completa d'Antoni Domínguez Moll i així, més endavant, es podran publicar amb un breu estudi biogràfic, que confirmarà o desmentirà les afirmacions que s'han fet en aquest article.

II

Vull agrair a Maria Àngela Melis la seva versió de *Més fort que l'odi*, que ens ha permès aquest experiment de llegir un dels *nostrus rojus* en català. Explicar els motius que feren que l'esquerra en general no s'acostàs a la nostra *llengu* fins molt més tard, formaria part d'un altre article.

III

Agraïments per les fotografies a Nofre Domínguez i Antònia Nebot Domínguez.

IV

També s'ha d'agair l'ajuda desinteressada de Florenci Sastre, de l'Arxiu Municipal de Ciutadella.

V

Potser també és un bon moment per a anunciar unes vacances gabellines, una aturada momentània per a focalitzar la mirada cap a una altra banda.

El caciquisme ha tornat

Una visió a través de la mirada
d'Antoni Domínguez Moll (1903-1939)

DOCUMENTACIÓ GABELLINA I ORIENTAL (27)

De dreta a esquerra o d'esquerra a dreta, tant se val, talment com ho fa en Fabio.

We had been creeping forward for such an age that I began to think we had gone the wrong way.

GEORGE ORWELL, *Homage to Catalonia*.

Bé, en realitat potser hauríem de dir que mai se n'ha anat. Però la connexió amb el passat, la imatge que ens retorna, és tan actual que fa feredat. Tots els ingredients que fan insana la democràcia s'han ajuntat en un còctel que, ens agradi o no, haurem de beure com si res: *homus* de palla connectats amb el capital, amb els polítics i amb els ressorts de l'administració que s'ho van venir tot molt bé; polítics sense ideologia i amb la única missió a la vida que conservar el poder i exercir-lo amb autoritarisme (PPOE); una economia antihumana al servei d'una minoria sense ànima (la gran patronal i el poder financer internacional); una privatització i destrucció de la natura fins a límits insostenibles (Canyamel i Cala Agulla, com exemples paradigmàtics); una premsa venuda i comprada per tal de defensar l'*statu quo* imposat per la força de les armes i de la història (*Fabio* i el seu *Faxvermell* indescriptible en funcions d'anestèsista, ara reconvertit en *El Erizo Negro*, –o potser també *vermell?*), i una massa «inerme i amòrfica» que viu de «pa i futbol» sense altres punts de vista... sense *interessus* de classe, sense il·lusió i sense altra sortida que la submissió permanent i acrítica.

De tot això ja en parlen els llibres d'Isabel Peñarrubia, que en altres ocasions he definit com a manuals per a entendre la realitat actual, on el caciquisme hi figura com a tret més definitori dels règims espanyols de la Restauració borbònica, i també en parlava el gabellí Antoni Domínguez Moll en els seus articles de l'època republicana, com aquest que presentam avui, publicat l'octubre de 1931, on denuncia la passivitat dels socialistes i de les societats obreres davant els fets consumats del caciquisme.

Publicat a *Cap Vermell*
el 31 de desembre de 2014

Ara el caciquisme ha tornat i ho ha fet amb noves cares i amb noves formes. Alguns «socialistes», gabellins i també estatals o fins i tot europeus, no només no denuncien, sinó que se sumen a les formes i maneres del caciquisme amb un entusiasme que assusta, equiparant «socialisme» i populisme amb més pena que glòria, apuntalant un règim corrupte que, per desgràcia, es troba molt lluny de la regeneració. El «socialisme» –d’alguns «socialistes» batllians municipals gabellins, si més no– no pretén canviar el món i la correlació de forces a favor dels treballadors. Només demana, i li és concedit, repartir les miques del Gran Pastís entre els submisos i els bons al·lots.

Tot això s’assembla massa a la descripció que feia Antoni Domínguez –el 1931!–, i ens mena a conclusions molt difícils d’acceptar, però que són reals i que no podem defugir.

«Roda el món i torna al Born!», podríem dir sense por a equivocar-nos. Passa el temps, passen els anys, i la misèria humana segueix el seu camí i puja cap el cim més alt, on ens espera la desolació i la mort.

I precisament això, la desolació i la mort, és el que va trobar Antoni Domínguez a Menorca el 1939, on va morir afusellat per les tropes feixistes coaligades amb els grans cacics encapçalats pel «gran» Joan March *Verga*; però primer fou increïblement expulsat del Partit Comunista, que ell mateix havia ajudat a fundar a Capdepera ja feia alguns anys. Si hagués estat a Mallorca, hauria anat a parar a Son Coletes i cremat en una foguera. Si hagués estat a Barcelona el 1936 o 1937, hauria mort d’un tir al cap a l’Arrabassada o hauria caigut en el pou negre de la txeca de Vallmajor. Perquè Domínguez no es casava amb ningú, i la independència i la dignitat tenen, a vegades, aquest preu: te maten de per tots els costats, te disparen des dels quatre cantons, te persegueixen des de totes les ideologies. I tot això, evidentment, posa els pèls de punta. Perquè el caciquisme va silenciar per sempre Antoni Domínguez i ara el caciquisme ha tornat amb totes les seves mangarrufes de sempre i ens mostra la seva rialla macabra i mentidera, cínica i canallesca, i ofereix, de la mà d’alguns «socialistes» i d’en *Fabio* i la premsa groga [negra o *vermella*], les miques del Gran Pastís per tal que pugui continuar l’espectacle de «Pa i Futbol» fins que el Planeta no pugui més i digui: Prou, s’ha acabat el bròquil!

A los albañiles de Capdepera

Estos camaradas de Capdepera están sin ninguna noción práctica para hacer prevalecer sus derechos de explotados. Están organizados, pero cuya organización carece en absoluto de fuerza positiva para presentar unas bases de reivindicaciones a la patronal. ¿Por qué permanecen en este estado inerme y amórfico? Según versión de algunos amigos que forman parte de dicha colectividad, radica de que, son muchos los que les causan vergüenza de pasar a la categoría de revolucionarios. Y ¿por qué son tan sensibles a esa nerviosidad? Sencilísimo; porque varios de ellos tienen roce «amistoso» con los negreros del pueblo: boticario, Caldentey y Compañía; y dichos tiranudos les han inculcado que en esta localidad, para ser honrado y decente (lo digo en expresión figurada) hay que ser sumisos y besar la mano «santa» del verdugo que maneja el látigo.

Esta es la conclusión concreta que he sacado de este estado de aberración en que se halla el albañil de Capdepera.

Desde luego los hay que piensan de distinto modo, pero se ven arrollados por la atmósfera servil y pesimista de sus compañeros.

Vamos a ver, compañeros; ¿Cuándo saldréis de ese letargo que anula por completo vuestra personalidad convirtiéndoos en autómatas en manos de esos ilustres señorangos que a vuestra presencia os adulan y al virar las espaldas se ríen de vuestra ignorancia? Habéis de tener presente que la redención del obrero ha de ser obra del obrero mismo, y no hay que vender vuestra dignidad a esos magnánimos corazones por las falsas promesas (todo en ellos es falso: lo único verdadero para ellos es la dignidad del vil metal) que os hacen.

¿Lo consideráis justo y lógico, hermanos, que un sencillo galoneado del ejército perciba cincuenta duros y vosotros, primeros oficiales, 5'50 pts., y los peones 4 y 4'50? ¿Con ese jornal de hambre podéis cubrir las necesidades que perentoriamente reclama vuestro hogar? Con esta denigrante miseria ¿podéis alimentar debidamente a vuestros hijos y darles instrucción, o sea, el pan del cerebro que es tan importante como el del estómago?

Aquí la razón se impone y con voz potente dice: ¡No! ¿Todavía no os habéis compenetrado lo suficiente hermanos, de que hemos llegado a un punto culminante de la Historia y es preciso que nos alcemos todos simultáneamente y, hagamos frente con valor y energía a los arduos problemas sociales para alcanzar nuestras justas reivindicaciones? ¿No veis que atravesamos unos momentos históricos en que los mansos corderos forzosamente han de convertirse en fieros leones? ¿Qué podéis esperar ya

de ese flamante centro verguista mangoneado por la espuma caciquil a las órdenes del defraudador del Estado Sr. March? Nada absolutamente. Tiempo vendrá, pobres hermanos descarriados, que os daréis cuenta cabal de que la ruta que seguís no es la vuestra. Y entonces habrá llegado el despertar sublime de vuestras conciencias; entonces comprenderéis la grandiosa magnificencia de que el ser rebelde eleva y dignifica; de que el tener ideas avanzadas de Marxismo, es honroso y es adherirse a las leyes de la evolución hacia el progreso infinitesimal.

Mucho celebraríais que mis pobres palabras hiciesen efecto en vuestras mentes y que en lo sucesivo emprendáis una nueva táctica para lograr lo que legalmente os pertenece y jamás se os ha otorgado.

Antoni Domínguez Moll

Capdepera, 4 Octubre 1931.

Publicat a *Nuestra Palabra* (10 octubre 1931), p. 4

L'alter ego digital d'Antoni Domínguez, ha estat l'*amu* en Sebastià Xerafi. Gràcies.

Fotografia de la Societat d'Oficials i Peons Picapedrers «El Trabajo»

Aquests són alguns dels picapedrers dels quals, per bé o per mal, en parla Domínguez en aquest article seu que acabam de llegir. Entre ells hi ha el meu padrí Joan *Blai del Recreo* i també el meu mite i el meu veïnat Suador *Beó*, el Dimoni de Capdepera:

1. Joan Juan *Blai*; 2. Pere Fernández Colom *Murta*; 3. Antoni Calafat Sirer *Caracu*; 4. Antoni Gomila Nadal *Felanitxer*; 5. Joan Sancho Reus *Mercadal*; 6. Suador *Béo*; 7. Joan Flaquer Juan *Blai del Recreo*; 8. [?]; 9. Joan Garau Truyols *Redin*; 10. Bartomeu Ferrer Tous *Papa*; 11. Sebastià Melis Muntaner *Pintor*; 12. Miquel Rosselló Ferragut *des Molí*; 13. Joan Terrassa Pastor *Xicu*; 14. Joan Sancho *Caracu*; 15. De llinatge Ferrer *Veguer*; 16. [?]; 17. Jeroni Ferrer Garau *Maleter*; 18. Joan Flaquer *Ros*; 19. Pere Joan Massanet *Sabater*; 20. Pep Gelabert *Jaumí*; 21. Antoni, l'*amu* de na Creda; 22. Francisco Rigo Bauçà *Madrienyu*; 23. [?]; 24. Sebastià Garau Tous *Racó*; 25. [?]; 26. Climent, casat amb una *Redina*; 27. Pere Sancho Reus *Mercadal*; 28. [?]; 29. Sebastià Garau Tous *Racó*; 30. [?]; 31. Sebastià Garau *Racó*, pescador; 32. [?]; 33. Pep Alzina *Cetre*; 34. Miquel Sancho *Mercadal, Reus*; 35. Bartomeu Lliteres Palou *Mola*; 36. Antoni *Fil*; 37. [?]; 38. Biel *Galió*.

[Identificats amb l'ajuda de l'*amu* en Jaume *Mengol* i de Maria *Rigus*. Però qualsevol equivocació és única i exclusivament responsabilitat meva. S'accepten rectificacions.]

Postdata

Que ningú pensi que he escrit aquest article des de la distància, des de la displicència o des del menyspreu. Tot el contrari; m'ha produït un dolor interior que m'ha costat superar. La meva repadrina Francisca *Rigus* va ser una de les fundadores de l'Agrupació Femenina Socialista gabellina, com ja he contat a *El metodisme a Capdepera*; la meva padrina Maria *Rigus* també en va ser militant fins a la seva dissolució per les tropes el 1936; el meu *Recreo* va ser el local de l'Agrupació socialista gabellina durant una bona temporada, el meu padrí Miquel *Llull* va tastar la tortura al camp de concentració de Formentera després de passar per diverses presons mallorquines en trànsit cap al manicomi. I tots ells, tots els meus padrins, es deien socialistes. Algunes de les persones gabellines que són el meu far i el meu refugi, com Joan Rai i la seva mare Maria Vaquer, com Magdalena Coll *Fornera* o com l'*amu* Esteve Gómez o com el meu tio Pep, es deien socialistes a si mateixes i totes, evidentment, em mereixen un respecte que va molt més enllà de les paraules.

Però el 1974, a Suresnes, un cop de mà executat per *joves nacionalistes*, capitanejats per Felipe González i Alfonso Guerra, coneguts pels seus «negocis», es va fer amb el poder d'una organització socialista que posaren immediatament al servei de la Restauració borbònica, hereva directa de la Dictadura militar, seguint les directrius de les Classes Extractives, ara conegudes com a Ibex-35, reunides en conclave al Palco del Bernabeu i tots junts, finalment, celebraren la «reconversió» del socialisme per les tavernes de Bonn amb una gran festa.

I a Capdepera un cop de mà, o una conspiració de palau, capitanejada per un petit autòcrata de poble, s'ha fet amb el poder del socialisme gabellí i l'ha posat al servei del retornat i renovat caciquisme que, amb una *Blitzkrieg* salvatge però ben organitzada i executada, pretén acabar amb qualsevol rastre de civilització damunt la nostra terra.

El capitalisme

segons

Antoni Domínguez

(1930)

DOCUMENTACIÓ GABELLINA I ORIENTAL (35)

L'escaquer del «Monopoly» gabellí vist des d'un bolet pel boletaire Felip *Blancus*.

Quan ja em pensava que havia trobat i transcrit (amb l'ajuda impagable de l'*amu* en Sebastià *Xerafi*) els articles complets d'Antoni Domínguez Moll, n'han aparegut encara un parell mallorquí que m'han fet pensar en la poca cosa que som, amb el fàcil que és equivocar-se i també que mai res es pot donar per acabat i per tancat, que totes les coses, i també els *nostrus* cors, han de restar oberts a noves troballes i a nous horitzons, a noves platges i a nous planetes voladors.

I per celebrar-ho, tant la troballa com la pressa de consciència de la nostra menudesa, o potser tan sols només la meva, he pensat que la millor manera de fer-ho era donar a conèixer un d'aquests articles en aquesta secció «modesta i moderada» –ara més que mai!–, que m'ajuda a il·luminar la meva ment mentre transitem per paratges desolats i gabellins que són, malgrat tot, el *nostru* paisatge vital.

Es tracta del segon article publicat per Domínguez i, com el primer, ho fou a *El Obrero Balear*, el setmanari socialista de més llarga durada entre les publicacions obreres (1900-1936), en la qual, com ho dèiem de *Foch y Fum* no fa molt, Capdepera hi té una presència gairebé constant.

Amb el temps, com ja he contat en altres [articles](#), Domínguez es convertirà en un articulista present en gairebé tota la premsa obrera de Mallorca i, ja durant la guerra del 36, de Menorca.

Cap el Castell, que connecta els gabellins amb el Més Enllà [sic].

No cal dir que molts dels seus articles són ben actuals. Potser per això m'agrada xerrar d'ell, perquè a vegades no tenc la sensació de tractar amb una persona del passat, sinó que les seves reflexions dibuixen també el món d'avui, tal vegada perquè les coses realment no han canviat tant com voldríem ni com ens volen fer creure.

Sí, és cert que a voltes ho fa des d'ideologies fracassades i que, per què no dir-ho!, moltes vegades han acabat en mans de criminals, però el desig de canviar les coses (de canviar el món, vatua el món!) persisteix malgrat tots els *fracassus* i malgrat totes les malediccions.

En un món com aquest, en què el nacionalisme radical degrada les cultures i les nacions, en què l'integrisme religiós amenaça l'estabilitat emocional de les persones i els empeny a una guerra de tots contra tots, en què el capitalisme s'aprofita de totes les contradiccions, dels egoismes desbocats i, amagat en un fals anonimat rere les cortines dels «mercats», domina tots els ressorts de l'economia que fan que de cada dia els rics siguin

més rics i els pobres siguin més pobres... [veure l'informe d'Oxfam del 2015, Uff!!!]

En un món així, és bo recordar personatges com Antoni Domínguez que, des d'un lloc petit, allunyat i abandonat de tot, com era Capdepera, tractà d'aplicar la màxima revolucionària que tan de moda s'ha posat avui en dia: «Pensa globalment, actua localment».

El molí d'en Cofeta, que ens llança cap a la mar Mediterrània via Carregador.

En aquest article que avui presentam, Domínguez denuncia la mà negra del capitalisme internacional, però també la privatització de la natura que exerceixen els *nostrus* estimats cacics locals. Aquesta part del seu text segueix essent ben actual: les barreres i les tanques han tornat a ser ben visibles i la parcel·lació de la terra amenaça seriosament amb la seva mort. Mort no natural, evidentment.

Quan el va escriure –novembre de 1930–, es veia el final de l'etapa dictatorial (1923-1930) i s'albirava un canvi de règim, en el qual Domínguez s'hi implicà personalment i fins a les darreres conseqüències. Les eleccions municipals d'abril del 31 foren un plebiscit que derrocà la monarquia i començà l'etapa republicana, que molt prest va mostrar les seves mancances i renúncies. Domínguez també ho va denunciar i s'hi va oposar: no volia vendre els seus somnis. Ara bé, els seus somnis acabaren en una paret de la Mola de Menorca amb unes bales disparades pel capitalisme internacional i pels cacics locals. «Pensa globalment, actua localment», i llavors els tirs te venen de tots els costats.

Això és el que li va passar a Domínguez, assassinat pel capitalisme i pel caciquisme molts junts dins la morterada del feixisme, i aquesta és la lliçó que hem d'aprendre.

Què diria ara Domínguez amb tot el que ha passat des del seu assassinat el 1939? Bé, és una pregunta retòrica que en realitat mai es podrà contestar, però també és lògic que ens la facem, o si més no que jo la em faci.

M'agradaria esbrinar el seu pensament, ser per unes hores, uns minuts, en Domínguez, i escriure un article com aquest que avui presentam, o com molts dels altres que hem pogut llegir al llarg de tots aquests anys: disparar amb la ploma abans que et disparin a la Mola!

I, malgrat tot, veiem la diferència entre 1930 i 2016. Si Domínguez el 1930, com dèiem, albirava un nou estat de coses, la instauració d'una nova civilització, d'una altra relació entre les persones; ara, el 2016, no hi ha cap «revolució» en marxa, si més no a Espanya. Els resultats de les darreres eleccions de desembre parlen amb eloqüència: els partits del règim tenen una majoria absolutíssima agombolada per l'Ibex-35 que no fa preveure cap sotrac i ens fa veure que la «revolució espanyola» era un bluf. Només la revolució catalana està a l'agenda i és la única que té credibilitat per tombar el capitalisme d'«amiguets» que ens té colonitzats.

Quant a la «revolució mundial», més necessària que mai com es pot comprovar llegint l'informe d'Oxfam enllaçat més amunt, sembla que ni hi és ni se l'espera. Per tant, Domínguez, què fer?

Molt prest farem unes sessions espiritistes i estaria bé que compareguessis per allà i ens donassis un poc de llum (interior), per a veure-hi clar en mig de tanta fosca capitalista i colonial.

Conócete a ti mismo

Pues precisamente, por eso, porque nos iniciamos en el conocimiento de si mismos y del papel que representamos sobre la tierra es que damos batalla a la clase privilegiada: capitalistas y grandes y medianos terratenientes.

También comprendemos que el pobre frente al rico es un esclavo que ha de sufrir mil humillaciones y muchas iniquidades y nunca le es permitido beneficiarse de las ventajas del Progreso que es, injustamente, patrimonio exclusivo del capitalista, que lo acapara todo. Pero sin embargo el Progreso mismo obedeciendo a la ley de su evolución irá iluminando las inteligencias, dará energía y decisión a las voluntades y entonces será el «Levántate y anda» del Socialismo, es decir: Que la poderosa acción de los desheredados de la fortuna romperá diques y vallas de la propiedad privada dando a todos lo que es de todos, igualmente que el oxígeno que respiramos. Nosotros somos la tierra y la tierra es nosotros y nadie tiene derecho a disfrutarla exclusivamente.

No es legal y es contra la naturaleza que las ventajas que nos ha dado ese mago llamado Progreso lo hayan de gozar unos pocos y la inmensa mayoría de la Humanidad haya de revolcarse por el lodo del monstruo de la miseria. ¡Ah! Esas absurdas leyes implantadas por los romanos hay que destruirlas y las destruiremos. ¿Quién será lo bastante fuerte y audaz para disolver y anular nuestras santas ideas redentoras de la Humanidad? Nadie.

¡Ah burgueses y haraganes de las tierras, no os valdrá ser reaccionarios y tener una legión de diablos a vuestro favor!

A nosotros nos asiste la razón fundada en la lógica de la ley natural. Empezamos a despertar de nuestro profundo y largo letargo cataléptico y por eso es que somos rebeldes ante el actual régimen, sabemos que la rebeldía en casos así eleva y dignifica. El hombre de la época presente ya comienza a utilizar con indomable energía algo de los sublimes instintos de los que está dotado. ¿Y como no? Si tiene el monumental evangelio de Carlos Marx que le inspira y le sirve de guía? ¡Esto si que es la mejor y más verdadera y positiva de las religiones!

* * *

En esta Capdepera, señores, hay unos cuantos propietarios, o mejor dicho, grandes terratenientes, con humos de señores feudales. Mirad si serán egoístas y arbitrarios, que no contentándose con vedar la caza, nos vedan hasta las setas! ¿Os asombráis? Pues eso no es nada. Según mi opinión el mejor día nos vedarán los caracoles y el aire que respiramos. ¡Fíense ustedes de esos magnánimos corazones!

Capdepera Noviembre 1930.

Antoni Domínguez Moll

El Obrero Balear (14 novembre 1930), p. 3.

El port internacional de Cala Rajada, lloc d'entrada i sortida de queviures emocionals passats per la duana de Cala Gat.

Més fort que l'odi

ANTONI DOMÍNGUEZ MOLL

CAPDEPERA

1931-1933

Un capvespre trist i gris de tardor, en què un vent huracanat netejava sense compassió les darreres fulles dels arbres llançant-les per l'espai com un remolí, un cotxe avançava per la carretera cap al poble de C, perdut entre muntanyes i banyat intensament pel blau de la Mediterrània. Dins el cotxe hi havia tres ocupants i el seu xofer, i els tres vestien de dol i tenien llurs cares notablement congestionades.

Una dona d'una seixanta anys deia: “És necessari, filla meva, ser forts i tenir conformació. La teva santa mare ja ha passat el llindar del món espiritual i et vetla i et beneeix des de les esferes ultraterrenals. Tant jo com Llorenç hem sentit la seva mort com alguna cosa que s'esquinçava a les nostres entranyes. Ella era la nostra única neboda i l'estimàvem com si fos la nostra pròpia filla i aquest amor s'ha transmès a tu com sempre, mútuament”.

La jove a la qual anaven adreçades totes aquestes paraules era d'una bellesa indefinible, suggestiva i enlluernadora: amb els cabells d'un ros pàl·lid i lleugerament onats que donaven al seu rostre un to majestuós i dramàtic; el seu cos era alt i d'una esveltesa insuperable i tenia uns ulls blaus i de mirada ferma que acabaven de completar la fascinació de tota la seva persona.

El Chevrolet que els conduïa havia arribat a un promontori del camí, des del qual es divisava el poble de C., que reposava macilent i suau a la falda d'una alta muntanya.

“Veus, Teresa —va dir la bona senyora parenta seva—, què bé que es veu des d'aquí el nostre poble?”.

I Teresa —aquest era el nom de la jove d'ulls blaus i bellesa sobirana— va mirar a través de la cortineta i va fer un sospir trist i lènguid i es va sumir una altra vegada en els seus tètrics pensaments. El Chevrolet va seguir veloç fins a perdre's per les tortuositats del camí.

A l'ampli escriptori del senyor Manuel —pare de Teresa i comerciant més opulent del poble— mantenien una animada conversa el senyor Manuel i quatre personatges més que segons la seva aparença demostraven ser els amos absoluts de C.

“Aquest bandit sense vergonya des que es va establir aquí no ha fet que s'acabassin els aldarulls. No fa altra cosa més que xerrar i escriure en

contra del clero, del capitalisme i de nosaltres en particular, col·locant-nos a l'altura del betum. Homes que abans es treien el capell i ens saludaven amb submissió d'esclau ara ni ens saluden, i si alguns ho fan és per compromís”. El que parlava d'aquesta manera era el terratinent M, un prototipus de cacic rural, un home rústic i d'incultura equiparable a la seva inhumanitat.

“Sempre s'ha sentit dir —va botar el comerciant N.— que aquests sindicalistes del dimoni són vertaders mestres per desorientar un poble i dur-lo a un alçament; i el que està passant al nostre tranquil C. és quelcom seriós i si no ens situam amb positiva estratègia prest ens veurem devastats, perquè aquests canalles no temen ni les autoritats ni Déu”.

“Sí —va dir Manuel—, aquest tipus extravagant de Serafí Mistral, amb els seus discursos i els seus escrits ha revolucionat el poble de tal forma que no podem evitar que les masses treballadores ens tinguin tírria per mor de la propaganda d'aquest fantotxe, que en públic s'atreveix a dir-nos “verducs”, “lladres de la sang i consciència dels obrers”, “llepes de M.”, “freres disfressats amb gorra frígia” i altres brutalitats per l'estil. Això més que seriós és greu i nosaltres no tenim valor per contradir-ho”. “Serem covards!”.

Aquí l'opulent capitalista va callar i va iniciar un passeig de punta a punta de l'habitació. El silenci era profund i únicament el violaven els seus passos i, amb les mans a darrere i cap cot, continuava caminant. Aquest silenci es podia interpretar així: «Més que covards som culpables». Internament ells mateixos escoltaven la veu de la seva consciència, que exclamava dita sentència. Tot el que deia Mistral era relativament la veritat. Però aquell veïnatge vivia en un quietisme ancestral en l'ambient del qual els «amos» erigits en cacics trepitjaven des de temps enrere la dignitat d'aquella bona gent que, en conjunt, no era més que una massa amorfa, avesada a doblegar el cap davant la seva majestat, el Caciquisme, i per mor d'aquestes circumstàncies favorables els senyors de força i ganivet havien pogut viure sempre a costa de l'esclavitzat poble, sense obstacles opositors, i amb vista a l'aptitud adoptada per aquell foraster conegut per Mistral, que amb la seva eloqüència havia infiltrat l'esperit de rebel·lia a les masses, els il·lustres senyors de «sang blava», que no ho podien concebre i se n'escandalitzaven.

“El més perjudicat de tots som jo —va exclamar el fabricant—, que no he tengut més remei que capitular vergonyosament i augmentar el jornal als operaris en el 20 per 100 i posar en vigor la jornada legal de vuit hores, quan abans en treballaven vuit i mitja i mai es varen atrevir a queixar-se. Maleïda sigui l’hora en què a aquest imbècil de Mistral li va pegar per fundar aquí els seus lars! Quants milers de pessetes em fa perdre en un any!”.

De manera ben reflexionada va sentenciar Abel, que era un cínic una mica còmic i que gosava dir les veritats de manera humorística als seus congèneres de farsa: “No ha dit ni fet res que sigui punible, perquè, sincerament xerrant, no som més que uns insignes hipòcrites, sense cap idealitat digna i moral; el nostre ideal és l’egoisme del vil metal i més encara les ganes atroces de seguir creixent a costa del treball dels altres i tenir amb orgull les regnes del comandament. I no és estrany que Mistral i els seus companys ens combatin amb tanta fúria en el terreny polític i social. Jo, si almanco fos farsant i més home, indubtablement derivaria en el seu camp; al cap i a la fi no som més que un treballador i si vaig representant la comèdia amb vosaltres és senzillament perquè a la meua edat el qui, com jo, tenguí el pa assegurat és millor que s’adhereixi al costat pràctic de la vida. Així és —afegí— que no hi haurà més remei que prendre molta til·la i aguantar la metxa, perquè com més baladrers facem més càrrega posarem a la nostra nau sense timó, i ens replicaran amb més violència. Això és axiomàtic; ells lluiten per un ideal i per un programa ben definit. I el nostre programa on és? No tenim més programa que el dels contrabandistes, de les lluites en l’art de robar honradament”.

2

Abel ja s’havia engatussat en els seus discursos i seguia impretèrit sense donar senyals d’acabar fins que D. Manuel Montata el va interrompre despòticament: “Vénga, basta! Ara no estam per escoltar discursos de protocol. Hem de concretar i actuar de manera pràctica”.

“Com sabeu, jo no em volia presentar com a candidat a aquestes eleccions, perquè sabia que la responsabilitat del xàfec cauria de ple damunt mi. Demà em present al Govern Civil i abdic de la vara, i almanco aquests bandits de socialistes i

comunistes acabaran de lladrar-me. Vos espanta la meua resolució? Doncs, per mi, és la més lògica. Estic fart de viure en perenne sobreexcitació; vull descans i pau”.

“Calma’t, home. Déu meu!”, va dir D. Jaume, farmacèutic titular i famós pel seu afer en el caciquisme. “Sembla mentida que un home com tu es desesperi per coses tan bizantines”.

“Bizantines, has dit?”.

“Sí, home, sí”. Els aldarulls d’ara no són res davant les moltes dificultats que has hagut de travessar i, no obstant això, en vares sortir airós. I en el moment present, per la molta experiència que jo tenc, crec que amb un poc de voluntat i energia en sortirem victoriosos”.

“Sí?”

“Amb la influència que posseeix el nostre cap, M., tenc la convicció que ens podrà aconsellar d’una forma positiva i que directament o indirectament influirà sobre el Governador; i que tots els abusos i extorsions que aquests truens cometen seran aplacats per la presència de la guàrdia civil. És necessari que ens imposem i que no ens dobleguem per res ni per ningú; i així farem veure a aquesta gàbia de cans que amb el capitalisme no es pot polemitzar, que nosaltres som i sempre serem els amos”.

“Sí —va afegir Abel—, serem els amos mentre hi hagi llanuts, però el dia en què els xotets mansos despertin de la seva letargia caurem del pedestal. Jo un dia vaig cometre el doi de dir que el poble dormia i si arrib a dir que està despert ens devoren com a llagostins. Sense cap dubte, companys, les arrels del nostre arbre tenen corc. Així i tot, actualment tenc fe que d’aquesta ens en sortirem.”

“Home, Abel, a aquestes hores els sarcasmes no serveixen i són anacrònics —va botar el farmacèutic tot encès”.

“Sarcasmes? Anacrònics? El que dic són realitats com a temples i d’aquí no gaire ens trepitjaran sense remissió”.

Els contertulians es varen mirar entre si confusos i llavors tots alhora varen mirar Abel amb ulls espantats. Abel quan xerrava de veres infonia respecte, perquè tenia una veu ferma, enèrgica i amb fisonomia severa. Hi va haver una pausa. El rellotge de la parròquia va deixar vibrar monòtonament onze campanades pel tranquil ambient del vespre, que li donava una nota de llanguida tristesa que deprimia l’esperit”.

“Estic d’acord amb l’opinió d’Abel —va dir el farmacèutic—, però de cop si volem sortir de la imminència del perill s’ha de posar en pràctica el que hem dit. S’ha de reconèixer que Don M. posseeix la vareta màgica per aclarir-ho tot, encara que sigui molt envitricollat”.

Tots ho acataren, menys Abel, que no es va pronunciar. Varen estrènyer la mà de Montana i cadascú se’n va anar a ca seva.

3

La lluna riallera i confiada emetia els seus rajos platejats, un granot raucava a la vorera de l’estanc del jardí de D. Manuel i una rata-pinyada que volava li va anar a pegar a la cara i, de cop, es va immersir a l’aigua tranquil·la, rompent-ne la quietud poètica.

Teresa se n’anava sigil·losament a la seva habitació i tenia el rostre arrufat i estava altament excitada. Feia sis mesos que residia a C. amb son pare i no hi havia esdeveniment més o menys interessant que no tengués enregistrat a la seva ment. En arribar al seu poble natal, Espanya estava en situació de crisi violenta, donat que a la llunyania es començava a albirar llibertat. La massa amorfa del poble percebia les primeres commocions que inconscientment ferien la seva sensibilitat. Va ser espectadora impassible de la roïnesa de son pare i els seus col·legues, sabia dels subterfugis que havien realitzat per conquerir el poder i detenir-lo als homes humils, dignes i abnegats que havien lluitat amb valentia per la Democràcia, homes d’un sentiment humanista, pur i liberal. I en comparar aquells homes senzills i plens d’heroïcitats amb els corromputs lacais de M. —Monarca en Monarquia i “republicà” en República— no podia sentir més que repugnància i nàusees per aquests últims i simpatia desenfrenada pels primers. Ella sabia que son pare, a fi d’obtenir vots, amb la complicitat dels seus amics havia apel·lat a les indecències més grans, amenaçant a uns, adulant als altres, permetent obres fraudulentos als d’aquí i comprant la consciència dels d’allà. La qüestió era quedar-se amb la vara i seguir sent amos del “cotarro”.

Manuel exercint el càrrec de batle durant la Dictadura tenia una estima entranyable al seu càrrec. Sabia que mentre ell i els seus sequaços estiguessin al poder podrien seguir explotant

sense competència ni obstacles. No debades seria el primer tirà! Així i tot ni ell ni els seus camarades comptaven amb la inoportuna compareixença de Mistral i els seus companys, que sense gens de repòs anaven anticipant les masses gradualment.

Teresa s’havia desvestit lentament amb la ment concentrada en la recordança dels fets ocorreguts i automàticament es va ficar dins el llit com si es tractàs d’un bany tebi. De davall el seu coixí va treure un diari, “El Eco del Trabajo”. Hi va cercar un text àvidament fins que els seus formosos ulls varen espirejar i els seus llavis roses varen dibuixar un somriure suau. Hi havia trobat una firma, un nom: Serafí Mistral. I va llegir:

“iExplotats, endavant! Fa un any aproximadament que l’atzar del destí em va deparar establir-me en aquest formós i pintoresc poble, creador d’homes bons al·lots i lliurepensadors i de tota casta de tendència política, però a causa de certa tendència vanitosa i individualista vaig veure que la massa col·lectiva d’aquests éssers estava disgregada i coberta amb la túnica de la hipocresia. Homes que es titllaven d’espiritistes, els diumenges i festius acudien en massa als temples catòlics i s’agenollaven davant els ídols fets de mà. Els altres, anticlericals conseqüents, instigaven els seus fills que anassin a missa i cometessin un crim contra la seva pròpia consciència. Els operaris de la fàbrica del botxí Z., els quals d’amagat seu li proferien un munt dels pitjors epítets i l’amenaçaven de col·locar-li una bomba, quan el tenien davant l’adulaven besant-li els peus, i a canvi rebien un sou denigrant i treballaven nou hores i mitja diàries; i les dones encara estaven i estan en unes condicions més deplorables encara. S’aixequen abans que el gall canti, comencen a treballar i no s’aturen fins ben entrat el vespre, tot això per cinc o sis reials i dient “Què seria de nosaltres si no fos per Montana? Valgui’ns la seva benevolència, ell que ens fa guanyar la farina! Què malament que ho passarem aquella temporada en què es va declarar en vaga! Després varem veure la seva poderosa influència i la nostra fràgil impotència. Déu ens alliberi si aquest bon senyor s’abstenia de donar-nos feina!”. Jo, en contemplar

tanta hipocresia i tanta submissió al botxi opressor, va ser quan vaig començar les meves predicacions de redempció i rebel·lia contra els tirans. Al principi la meua actitud va causar estupefacció i vaig ser considerat com un bitxo extravagant i dement, però llavors, el medi ambient es va adaptar al meu pensament i avui ja són molts els extravagants i dements disposats a donar la cara i lluitar pel modern pensament marxista que ressorgeix imponent com la brillant aurora per il·luminar les tenebres que enrevolten la Humanitat. I més ara, amb l'adveniment de la República a la nostra censurada i pobra Espanya, moltíssimes més facilitats hi haurà per propagar tots els credos llibertadors. Com us he dit en diverses ocasions, jo no som polític; senzillament som un enamorat dels ideals que persegueixen la millora de la Humanitat”.

4

“Això vaig declarar a la premsa per a que els “amos” d'aquest poble sàpiguen que jo no tenc ambicions de comandar ni mai les ha tengudes i, si les he combatudes ha estat per l'exclusiva raó del seu procedir indigne i draconia i la seva desvergonyida barra.

“Em satisfà enormement veure aquest grup de joves que, com una rosa, van obrint les seves corol·les absorbent com a fruïció tot allò bell i sà de les idees tenint fe absoluta en l'avenir dels seus ideals. També veig que els cacics cavernícoles que han fet la seva fortuna amb el contraban i clavant els seus garfis a la consciència dels homes, van temptejant el terreny amb espant perquè albiren un devenir negre com la consciència. Aquestes organitzacions obreres que s'han fundat seran els jutges que dictaran la seva sentència; ells ho preveuen i per això tremolen. Al metge i al farmacèutic els augmentaren en cinc-centes pessetes perquè els del poder eren de la seva calanya. Doncs bé, quan els obrers puguin comandar això s'haurà d'arreglar. Ells també ho veuen i per això grunyen i ens desprestigien. Moralment es veuen aixafats; s'aguanten a la cúspide d'un poder fictici amb tra-

ces de malabarista i no tardaran a perdre l'equilibri i cauran com a pepes extenuades a la teranyina que ells mateixos han teixit; i un zèfir tonificant ventilarà les seves malèfiques influències i de la seva personalitat no quedarà ni una llavor malècula. “Endavant, explotats, que el vostre camp d'acció és immens i la tasca serà fructífera! Endavant cap a la possessió total de les vostres reivindicacions i l'aixafament del monstre de la reacció!”.

Serafi Mistral

Acabat de llegir l'article, va tornar amagar el diari, va apagar el llum i es va sumir en els seus atribolats pensaments. Serafi Mistral! Quin home més suggestiu! Era el prototipus d'home ideal que tantes vegades ella havia somiat. Alt, gallard, amb el rostre formós, els ulls grans, negres i penetrants; amb el front alt i aclarit; els cabells negres de to blavós i onats com la cabellera de l'immortal capità Galan. El seu passat? Gens li importava, a ella. En ell no veia més que un home capaç de comprendre-la, d'estimar-la i estimar-lo i congeniar mútuament i viure en completa ambrosia. Ella s'havia adonat que estimava Mistral amb tota la potència de la seva ànima, sofria i s'extasiava amb la seva imatge espiritual, que no la deixava un sol instant; i sofria enormement perquè no sabia si Mistral la corresponia ni la correspondria mai. El seu amor era espiritual, sublim i secret, consumia lentament el seu cor; un d'aquests amors dignes de ser cantat per la lira d'un sensible poeta d'ànima blanca com el lli.

El rellotge va deixar caure les dues de la matinada i Teresa seguia absorta en la figura de Mistral i amb els seus ulls ben esbatanats dins la foscuria de l'habitació. A estones pensava en la determinació que els de la “banda” de son pare havien pres, donat que ella no va perdre cap dels mots que es pronunciaren a la reunió secreta, gràcies a la porta condemnada del dormitori de son pare, que en el mateix escriptori on ella sabia que es desenvolupaven aquella classe de conferències, antre d'immundícia moral, no perdia l'ocasió per assabentar-se dels acords que es prenién.

Ma mare va finir i fou amorosament acollida per la terra; ella és feliç i jo estic contenta que estigui lliure de la tirania de mon pare, perquè a més de no haver pogut compaginar-la junts li era

infidel; eren dos éssers completament diferents un de l'altre. Ma mare era humil, sensible i espiritual, d'una espiritualitat romàntica; mon pare era d'esperit egoista, ambiciós, insensible a tot sentiment humanitari, materialista, grosser, truculent com un carreter incult. Poden ser feliços dos éssers així? Mai! "T'ador i beneesc, ma mare; sé que els meus efluvis amorosos arriben fins a tu i et proporcionen una atmosfera de benestar. Ets morta, el teu cos és inert i potser els cucs se't mengen el cor, però en mi ets més viva que mai i et sent dins meu més que mai. Les flors que et duc cada vuit dies a la tomba són part de mi; la meva ànima queda allà vetlant el teu somni etern. Et vaig dur dos cossiols de lliris i camèlies perquè sé que en vida t'agradaven aquestes flors subtils i sensibles com el teu cor".

Un dolç cansament es va apoderar de Teresa i va quedar sumida en un son profund.

5

LA TRAÏCIÓ

El farmacèutic, el metge i Montana, juntament amb el Tort xerraven tot xiuxiuejant. De què xerraven? Vegem-ho.

Montana té la paraula: —Ara és l'ocasió oportuna de donar una lliçó i un escarment a aquest Mistral odiat. Tothom sap els aldarulls que hi ha hagut a C., el resultat dels quals ha estat dos canalles ferits i una guàrdia civil apallissat. Ara els picapedrers s'han declarat en vaga i les autoritats superiors saben que el promotor de tot aquest malestar és Mistral. Per això és necessari fer-li una intriga per a que caigui en la trampa. El nostre instint de conservació així ho exigeix i s'hi ha d'actuar amb enteresa.

— Què proposes?— preguntaren els dos titulars. El Tort va mostrar un somriure enigmàtic.

— Ara ho sabreu: He tengut la sort de poder adquirir dues bombes —o sigui dues màquines infernals—, cinc pistoles i mil cartutxos—. I el metge, que era un home timorat, va començar a empal·lidir notablement, i el farmacèutic s'anava transmutant per moments.

— I aquests seran els elements primordials per suprimir aquesta bèstia d'home.

— Com? De quina manera?— varen demanar alhora els dos homes de ciència?

— Doncs és molt senzill—. I una veu gairebé imperceptible els va explicar l'estri infame que havia de dur els ossos de Mistral a la presó. El pla era lògic, incontestable. El Tort, algtzir incondicional de Montana, aniria a amagar aquells regalets a la morada de Mistral. Llavors el dignísim Sr. Montana, batle de C., rebria uns anònims que l'amenaçarien de robar-li a ca seva si no solucionava la vaga a favor dels obrers o que dimitís peremptòriament del càrrec. Llavors la detenció de Mistral com a sospitós terrorista, l'escorcoll del seu domicili, la troballa del regalet l'aconduirien a la presó sense remissió.

Els dos prohoms varen romandre meravellats de la "intel·ligència" del seu correligionari. —Fantàstic, home, fantàstic! Però —digueren— hauríem d'anar molt alerta perquè si ens fallàs el cop estaríem perduts.

— No hem de ser pessimistes. L'home pessimista mai aconsegueix res i ocasió com la present tal vegada no se'ns tornarà a presentar durant el transcurs de la nostra existència; i en les batalles de la vida és molt lògic aprofitar les oportunitats per sortir triomfants en les empreses.

— Efectivament, en el nostre afer la realitat s'imposa i ens hi hem de llençar de ple— va dir D. Jaume.

— Xerra més fluix— va dir Montana.

—No hi ha por; ningú ens sent.

La interessant conferència va acabar encoratjant el Tort a portar-se amb "doble assegurança" i sobretot amb un bec hermèticament tancat. L'algtzir va assentir amb uns quants "sí, senyor" i "no, senyor" acompanyats de gestos grotescos de la seva escanyolida humanitat. Abans de traspasar el llindar de la porta que donava sortida al carrer, Montana va dipositar dins la seva butxaca un bitllet de cinc, mentre li deia: —Té, aquests vint-i-cinc són a compte de les dues-centes que t'entregaré quan la "feina" estigui feta.

L'únic ull del Tort va projectar un parell d'espurnes, signe de la fefaent avarícia que li suggerien les dues-centes de l'ala.

Teresa des del seu amagatall va escoltar tota la trama criminal d'aquells homes "honrats". No li va estranyar el més mínim el complot dels de "sang blava" del poble, però sense cap dubte es va impressionar vivament de veure la baixesa i roïnesa del seu autor i de l'esdeveniment que ocorreria a Mistral. És necessari avisar-lo —pensava—,

però com i de quina forma? Personalment? Impossible! Què dirien si veiessin que jo entrava a ca seva? Seria tot un rebombori. A més... no em veig amb cor de presentar-me davant ell. De tant que el desitj em sent impotent per fer-ho. Jo, que sempre he tengut força de caràcter per enfrontar-me davant qualsevol dificultat, només de pensar a anar davant la seva presència...

... Però he de rectificar. Tenc el deure d'avisar-lo com sigui—. I immediatament va agafar l'estilogràfica i paper i va començar a escriure:

"Sr. Serafí Mistral, Apreciable Company,

Li faig a mans aquestes línies per posar-lo al corrent d'un perill que l'amenaça de manera cruent. Qui som? En quin camp milit per a que m'interessi la seva sort?

En concret no ho puc manifestar. La meua personalitat per a vostè ha de romandre ignota. De moment li basta saber que de cop qui li parla és un ésser que sofreix molt, materialment i moralment... Per què no li ho he de dir? Jo som burgesa, però espiritualment som completament afí a les seves idees; som d'aquesta casta d'éssers somniadors d'utopies que desitgen una Humanitat de més Amor, Igualtat i Justícia.

Des que vaig començar a conèixer-lo ja vaig albirar que vostè era un ésser ultrasensible, d'entre els quals, quan la massa comuna reia, vostè plorava; quan els altres es divertien amb coses més o menys vulgars vostè estava trist i meditatiu tancat a la seva habitació i cercant la soledat sobirana del camp, contemplant els seus boscos frondosos i identificant-se amb els magnífics panorames. Tot això i molt més no ha passat desapercebut per a mi. És per això, per aquest amor ideològic que ens uneix mútuament, que ara no puc callar i estic disposada a arrossegar-ho tot abans de no complir amb el deure d'avisar-lo de la imminència del perill que corre la seva llibertat. Li preparen una infame intriga. És preferible que vetli molt ca seva i que quan se'n vagi la tanqui amb tota classe de precaucions. Segueixi els meus consells a fi de no deixar introduir res absolutament a ca seva, així sortirà immune de la trama; contràriament, és molt probable que tenguí (o que tenguem) disgustos seriosos. Sàpiga que jo m'interés, vetl i vetlaré per

vostè. Em fa pena considerar que jo i vostè siguem com el cel i la mar, que permanentment es contemplen i mai es poden ajuntar.

Una ànima que sofreix"

Mistral, igual que tots els grans somiadors, vivia a una casa als afores del poble envoltada d'arbres i amb un espaiós corral convertit en jardí, fidel reflex d'aquell ésser utopista i extravagant que segons la versió de la ideologia monacal tenia esperit diabòlic.

Qui era i d'on descendia Mistral?

Moralment no tenia pares. Era fill del safareig, i mai no va conèixer la dolça i suau estimació d'una mare. Quan el seu tendre cervell va començar a tenir un àtom de raciocini es va trobar entre desgraciats com ell, en què la corrompuda societat "cristiana" i exuberant de representants d'aquell que va morir al Gòlgota i que era tot amor i humanitat els havia condemnat a la categoria de pàries desheretats d'allò més sant, l'amor dels pares. Eren fills de ningú. L'Hospici era son pare i sa mare i no coneixien més que la fèrria disciplina i mala cura d'aquell centre; resar i la ridícula intransigència de les Germanetes.

6

Així va transcórrer la seva vida fins que un dia, oïat de tanta ignomínia, el seu temperament audaç i somniador es va rebel·lar. I va fugir. I com un ocellet va desplegar les seves ales per l'ambient de la llibertat. Va vagar errant uns quants dies per la campanya pintoresca de la panoràmica Catalunya. Era l'agost i els arbres fruiters estaven en ple apogeu i per això el seu estómac no va sentir les violentes sacsejades de la fam. Aquesta vegada la Mare Naturalesa va ser pròdiga alleujant el pes de la seva desgràcia i infiltrant-li més ànsies de llibertat. Davant la visita d'aquelles fèrtils valls i les imponents muntanyes sentia que la seva personalitat es desdoblejava fent-li concebre tota la grandiosa magnitud de la paraula Llibertat. I per un efecte natural d'autosuggerició va alçar els ulls al cel, el seu rostre es va transfigurar i amb un gest sublim va dir: "Abans morir lliure que tornar a aquell presidi!".

En una casa de camp del terme d'un poblet dels voltants de Barcelona va trobar uns éssers amb bon cor que el varen atendre amb els braços oberts amb estima. Allà va fer feina, es va alimentar i es va formar com a home. Quan era a l'Hospici ja li va germinar la idea de ser amic dels llibres i els primers doblers que va guanyar foren per adquirir-los. Vivia a l'ambient de les doctrines filosòfiques. Havia format una biblioteca de tots els grans genis: Tolstoi, Reclus, Voltaire, Volney, Víctor Hugo, C. Marx, Sorel i d'altres més que ara no vénen al cas; ells formaven el seu "tresor espiritual". També sentia tendència vers el romanticisme literari i de tant en tant feia assajos de contes i articles, i els enviava a un setmanari obrer que es redactava en aquell poble. Així va formar el seu caràcter d'home lluitador.

Aquelles humils persones que l'acolliren eren amos d'un hort i diverses finques més, i als dos anys de tenir Mistral convivint amb ells, el varen arribar a estimar com si d'un fill es tractàs, donat que ells no en tenien i amb coneixement de tota la història que havia viscut aquell al·lot intel·ligent, treballador i auster, i intentaren adoptar-lo. Per això s'entrevistaren amb un advocat amic seu que va fer els tràmits corresponents sobre aquest assumpte i aviat aquesta qüestió va quedar resolta, i José Maria del Cor de Jesús (nom de pila d'aquell al·lot, que ell es va canviar pel de Serafín Mitral) va passar a ser fill adoptiu de Juan Arguimbau i Josefa Campins, que realment exerciren com a vertaders pares. Quan tenia vint-i-un anys Josefa va morir d'una grip tràidora i Serafín va sentir la dolorosa punyida de perdre aquella dona estimada que li havia fet de mare. Llavors va anar a assistir la pàtria i mentre es trobava a les files va rebre la fatal notícia de la defunció de son pare, Juan. Per a ell també fou una fatal notícia i, així i tot, la va suportar amb enteresa.

Tots els béns dels seus pares adoptius, que consistien en vint mil pessetes, passaren a ser per a ell. En el testament constava que l'únic hereu de tots aquells béns era ell. El darrer any de servei el va passar a la campanya d'Àfrica i allà va iniciar relacions amoroses per correspondència amb una senyoreta d'Inca (Mallorca) anomenada Assumpció, en qualitat de "madrina" de guerra. Aquesta correspondència es va traslladar en una intensa corrent de simpatia que es va convertir en amor espiritual que els portaria cap al pèlag immens de les esferes supràterrenes del portent.

Assumpció no era burgesa, pertanyia a la classe mitjana i a força de sacrificis els seus pares aconseguiren que es convertís en una mestra nacional, carrera que va cursar amb uns resultats òptims.

Quan Serafí hagué complert amb el seu deure amb la "mili" va córrer apressat al costat de la seva estimada, que el va rebre amb els braços oberts. Un any més tard s'unien en enllaç matrimonial. Dos anys després Assumpció va parir una formosa nina que li va costar la vida. El disgust que Mistral va experimentar és d'aquests que anorreen completament l'ésser humà. La nina va sobreviure a sa mare per la cura sol·lícita d'una bona dida que l'endemà es va establir amb aquesta missió a casa dels pares d'Assumpció. Serafí va estar pensarós uns dies pel camp cercant un il·lusori consol; s'enfilava per muntanyes i muntanyes i com més formós era el paisatge més llàgrimes li queien. Anava a peu sense un rumb fix, capbaix i fuit com un dement. Va estar així, sense itinerari, uns quinze dies, menjant i dormint en qualsevol fonda dels poblets pels quals passava per atzar. Encara que el plaer duri pocs moments i les penes quasi tota la vida tot arriba a passar o a allunyar-se. Així, transcorregut mig any de la dolorosa tragèdia, començaren a ressorgir al seu cor els primers albors d'alegria de viure. El record d'Assumpció persistia vivament, però el dolor de la seva pèrdua estava anestesiat i dormia en la seva subconsciència al lloc on reposen tots els detalls de la nostra existència. En el servei i després d'haver-lo acabat es va afirmar més en la literatura i ara ja es podia servir còmodament de la seva ploma per poder dedicar-se de ple a la feina amb suprema tranquil·litat, aleshores va decidir establir-se a C., poble rialler i de calma, envoltat de boscos, muntanyes i valls, i exalçat per la melodia de la mar, que els dies de vendaval ho embolcallava amb el salobre de la seva escuma, que com a pètals de rosa d'Alexandria queia a les roques punxegudes de la costa mediterrània balearica. Vat aquí, a grans trets, la biografia del principal protagonista d'aquesta novel·la.

7

Al vespre, abans d'anar-se'n a dormir, va anar a tancar les vidrieres de la persiana i va divisar un sobre amb el seu nom. Va agafar la carta sense

segell, va esquinçar el sobre i va llegir àvidament la lectura de Teresa. De moment es va desconcertar un poc, llavors ja va meditar amb més lògica sobre l'assumpte... Qui podia ser aquella ànima romàntica que li xerrava d'aquella forma? Devia ser una teranyina estesa pels detentors del poder d'aquells cacics acostumats a manejar el fuet i per no avenir-se a amollar-lo apel·laven una vegada més a les seves males arts? "Això ja no puc afirmar-ho ni tampoc negar-ho —es va respondre a si mateix—, però allò cert és que aquesta lletra té traça femenina".

I si realment ho fos? Qui era aquesta senyoreta "burguesa" que de tal forma li ho manifestava? I els perills, en què devien consistir? Misteri! I això de "permanentment es contemplen i mai es poden ajuntar"? Què voldrà dir? Perquè si no la conec em serà difícil contemplar-la. Ara bé, potser ho vol dir en sentit idealista. I una vegada més va tornar a passejar la vista per aquell negre sobre blanc com si llegint-lo molt hagués de trobar la clau dels enigmes. Però tot era inútil, quedava a les fosques com abans. Deduïa, concretava i quan es creia vencedor, pensava en la freda realitat i tota la maquinària de la lògica se li esfondrava.

A la fi es va decidir a prendre certes precaucions i a no preocupar-se més del tema fins que la cosa no s'hagués aclarit una mica més. És indubtable —va pensar— que aquesta carta l'ha feta arribar fins aquí la interessada o algun intermediari, però el més probable és que sigui el primer i tenc un remot pensament que no serà la darrera que em durà.

EL MÍTING

La societat de picapedrers "El Trabajo" estava en vaga des de feia dues setmanes. La celeritat patronal es mostrava inexorable amb l'acord injust de no augmentar els operaris en el quinze per cent. A la justa petició dels obrers els contestaren amb un "no" rotund que no admetia rèplica. Els picapedrers, que estaven tots d'acord comú, aguantaven la vaga amb esperit abnegat i estaven disposats a lluitar fins a les darreres conseqüències i, amb l'objectiu de tractar sobre les orientacions a seguir i d'exhortar els treballadors en general d'ajudar econòmicament els vaguistes, es va organitzar un míting al Teatre Principal de la localitat. A les vuit de l'horabaixa estava ple de

gom a gom. El president de la societat va obrir la sessió concedint la paraula a Mistral. El silenci va esdevenir sepulcral.

La veu de Mistral va ressonar ferma i enèrgica per tota la sala. Va xerrar tres quarts d'hora, desgranant punt per punt tota la tragèdia dels treballadors fent història de l'esclavitud, la formació del proletariat, les seves cruentes lluites sota la bandera del socialisme per aconseguir, en part, les seves indiscutibles reivindicacions, dient que els picapedrers de C. havien estat trepitjats sense compassió per l'egoisme voraç de la classe patronal; i que el denigrant salari de quatre pessetes era necessari que es deixàs fer. I per rematar va fer una crida a les consciències dels treballadors de tots els rams per a que coadjuvassin amb el seu òbol al sosteniment de la vaga plantejada. Tot un rosari d'aplaudiments va coronar les darreres paraules de l'orador.

Quan la massa informe de carn humana sortia del míting plovisquejava i un vent fresc i bastant intens clavava les subtils gotes als rostres dels obrers. Un tro horripilant va remoure violentament tot l'ambient, d'entre els quals, de la negror carregada dels núvols, es destacava un raig com una espasa flamiguera que ziga-zaguejava per l'espai. El vent es va anar fent més potent fins a convertir-se en vendaval de lúgubres xiulets. I just en aquell moment va començar a ploure de manera torrencial, i els trons i llamps van irrompre ja de manera ininterrompuda.

8

Mistral, com que vivia als afores del poble, es va haver d'arredossar a una cotxeria sense portes, situada a uns quatre-cents metres abans de ca seva. La tempesta va durar tres quarts d'hora. Quan va passar tot va quedar en calma, excepte un suau i tonificant zèfir que convidava a ser aspirat amb delectança.

Vint metres abans d'arribar a ca seva Mistral va veure un bolic que tàcitament s'escodrinava pel mur del corral. I de cop li va pujar la sang a la cara. El seu sistema nerviós es va exaltar i de manera improvisada va recordar el record dels avisos de la "companya" misteriosa, i com a ferit d'una espurna elèctrica va partir corrents a llançar-se sobre aquell incògnit bolic. L'enèrgica actitud de Mistral va gelar d'espant aquella figura humana, que va quedar clavada i paraitzada. Mentre amb un braç el tenia reduït a la impotència

amb l'altre que li quedava lliure va encendre la pila elèctrica que cada vespre duia al damunt. La llum que es va projectar a la cara d'aquell desconegut el féu exclamar: "Ah, mal rufià!". I aquest ho va entendre tot: "Segueix-me una passa endavant i no intentis fugir, perquè de res no et valdrà!".

Varen entrar tots dos a la casa, passaren l'habitació-escriptori i va autoritzar autoritàriament al Tort —aquest era el rufià en qüestió— que s'assegués a un balancí que hi havia en un racó. I aquest així ho va fer sense contradir-lo.

El llum vermell-violaci del quinqué es va reflectir sense compassió i fiscalitzava sobre el rostre antipàtic del truà, que estava empegueït i tremolós, lívid com un cadàver.

—Ho sé absolutament tot, amic. És inútil que tractis d'enganyar-me. Però, així i tot, t'exigesc que em ratifiquis amb la teva boca el que ja sé. Venga, xerra sense por!...

—Jo, la veritat —aquí va començar a tartamudejar.

—T'advertesc que pots xerrar amb claredat i t'anticip que no et passarà res dolent, ni tampoc als que t'han instigat, perquè jo no som venjatiu. I, a més, quan veig l'enemic aixafat i vençut m'inspira compassió i en lloc d'executar el que ells potser haurien fet amb mi els oferesc la mà amorosament. Sé que s'ha trametat una infame intriga per perdre'm de vista. Com ho he arribat a saber? Coincidències de l'atzar! Designis inexcusables del destí que de vegades juguen capritxosament deparant-nos grans alegries i profundes tristesses.

El Tort s'anava emocionant gradualment en veure la noblesa i sinceritat d'aquell home i com que es considerava del tot culpable, s'avergonyia d'haver estat el braç executor de les suggestions dels seus caps. I amb veu tremolosa i llàgrimes als ulls va contar detalladament tot el que feia referència al complot criminal.

—Bé, de manera que aquests "instruments" els has col·locat o amagat a un racó del sòtan, on hi ha infinitat de caixons i trastos vells? Doncs acompanya'm fins allà.

Els dos eren al corral (donat que l'única entrada i sortida es trobava en aquell lloc) i en arribar davant la porta Mistral li va demanar: — Has obert amb l'ajut de l'escanyaportes?

—Sí—, va afirmar el Tort.

—On el dus i qui te'l va proporcionar? En duc tres i els duc a les cames, dins els calcetins; me'l

va donar Montana. I acte seguit es va acotar, es va desfermar les tires interiors que subjectaven l'escanyaportes i els va donar a en Mistral, tot dient-li:

—Aquesta, la més petita, és la que m'ha servit per donar-me accés—. Serafí els va agafar tots tres i va enfonyar al pany el que li va indicar Tort. En un moment la porta es va obrir. Serafí va col·locar un quinqué damunt una taula vella carregada de trossos de ferro plens d'humitat. El Tort va començar a aclarir objectes fins a trobar una ensaladera grossa de xulla que el propietari de la casa tenia allà amagada des de feia molts d'anys. D'allà va treure uns quants trossos de fusta podrida i altres coses anàlogament inútils i va seguir així fins arribar quasi al fons (era una ensaladera de grosses dimensions). És aquí. —Vat aquí—, va dir el Tort, amb veu poc perceptible per l'emoció i la vergonya que sentia en aquell precís instant.

—Sí, ja me n'estic adonant... Treu-ho tot i posa-ho en aquesta senalla que tens aquí prop— així ho va fer el Tort.

9

Varen entrar una altra vegada a l'habitació-escriptori amb la senalla plena de bales, pistoles i dues bombes. Serafín ho va ficar tot dins un bagul i el va tancar amb pany i clau. I mirant el Tort li va dir:

—Seu-te i espera un moment més; i llavors te'n podràs anar a ca teva... o a casa de Montana, que indubtablement t'esperarà impacient.

Just acabat de dir això va agafar l'estilogràfica, es va asseure a l'escriptori i en un tros de paper de barba va escriure: "Jo, el sotasignat, declar sota la meua paraula i honor que el dia 20 del mes present a les onze i mitja del vespre vaig ser agafat *in fraganti* pel mateix veí Mistral en l'acte de col·locar en el sòtan de casa seva dues bombes, cinc pistoles i mil cartutxos, el qual, després de reduir-me a la impotència em va obligar a que li facilités els noms dels inductors a la realització d'aquests fets. I els hi vaig donar, i són els següents: Manuel Montana, batle d'aquesta localitat; Jaume Villamil, farmacèutic titular; i Agustí Fornés, metge titular. De tot això exposat en don fe sota la responsabilitat de la meua firma".

—Vejam, llegeix això i, si t'agrada, signa-ho. El Tort ho va llegir... Després d'haver-ho llegit va

demanar temerós: —Si sign aquest document no serà una gran traïció per la meva part vers aquests senyors que varen dipositar en mi la seva confiança?

— No, perquè és probable que cap d'ells (tret d'un cas excepcional) vegi mai aquest document. I en cas contrari, com t'he acabat de dir, no et passarà res de res. El Tort va mirar Mistral per cercar en la seva cara la versemblança de les paraules que aquest pronunciava i amb la confirmació que aquell home era incapaç de fer-los res a ell i als seus. Aleshores va agafar la ploma, va posar la data i la localitat i va signar amb el pols ferm. Va tornar a Mirar Mistral. Després d'una pausa penosa va murmurar: —Crec en la seva sinceritat i que sabrà complir amb la seva promesa. Si no ho fa com ha dit som home perdut. — Descuida... actuaré tal com he manifestat. Ara vés-te'n a casa de Montana i els comuniqués que has realitzat l'operació sense contratemps... I, sobretot, mostra't optimista a fi que ells no sospitin res anormal.

— Perfecte, així ho faré.

En traspassar el llinar de la porta Juan Campins, que era com s'anomenava el Tort, eren les dotze i mitja, i la nit era tan negra com la boca del llop; la lluna ja s'havia fos en l'horitzó.

Devien ser les nou del matí quan Teresa va obrir les finestres de la seva habitació-dormitori. S'acabava d'aixecar. Estava pàl·lida i pensativa. Es va col·locar davant el mirall i va contemplar el seu rostre un moment amb la mirada fixa als seus ulls. Els seus llavis varen esbossar un somriure trist. Llavors es va mirar amb energia, el seu rostre es va contreure i en veu baixa i ferma va dir: "Seré covarda? No, de cap manera. Aleshores, què és el que em frena per seguir els vehements impulsos del meu cor i el que em dicta la meva consciència?"

"Com que jo sé de forma positiva que han pogut realitzar les seves aspiracions per perdre'l i l'estim tan apassionadament ¿toleraré que aquesta intriga criminal arribi fins a les seves fatals conseqüències? Mai! Ja basta d'indecisions! El meu deure és actuar amb voluntat i resolució". I es va seure a l'escriptori i va escriure:

"Sr. Serafín, Apreciable Company,

Les coses estan brutes i amenaçadores. Tenc urgència de xerrar amb vostè peremptòriament. Anit, desafiant-ho tot i exposa-

da a comprometre el meu honor, vendré a entrevistar-me amb vostè d'onze a dotze. Esperem a ca seva".

IO

"Com que em consider ditxosa d'estar compenetrada amb vostè i estic disposada a afrontar-ho tot per difícil que sigui, em crec amb el deure de signar la present carta amb el meu nom i així vostè ja sabrà anticipadament qui som, Teresa Montana".

A les sis i mitja del capvespre Mistral va rebre per correu la missiva de Teresa. El goig que va experimentar era inenarrable. És possible —es deia a si mateix— que aquest àngel de formosura i bondat s'interessés per mi d'aquesta manera tan abnegada, tan sublim? Però és això una realitat o estic somiant? I es colpejava el cap per confirmar si dormia o si somiava. De l'alegria que sentia no va sortir de ca seva esperant amb delit l'hora prefixada de la seva entrevista.

Devien ser les onze i mitja quan sonaren uns copets discrets i tènues a la porta. Aquesta es va obrir i dues mans es varen estrènyer efusivament. Dos cossos, dues ànimes que mútuament s'atreïen, per primera vegada es contemplaven davant per davant. Hi va haver una pausa tímida. Mistral va ser el primer a rompre el penós silenci:

—Asseguí's, senyoreta, i xerri'm amb tota franquesa. Concep que el seu excitat cor necessita expansionar-se, anticipant-li que res m'admira més que la seva determinació de fer-me aquesta visita. La consider una ostentació d'impulsiva noblesa, energia d'ànima subtil àvida d'amor i justícia... Fa bastant de temps que vostè i jo espiritualment estam fortament units. Som un poc psicòleg de la naturalesa humana i, per mor d'això, li afirm amb sinceritat que les nostres ànimes s'atreuen amb invisible potència... Jo ja sé poc més o menys el que vostè em dirà. Calmi's, el perill està conjurat.

— Però, vostè sap...? És possible que vostè tenguís coneixement de tots els detalls del complot i de les armes que han amagat a ca seva?

— Absolutament de tot: i pel que fa a les armes, les tenc a un lloc segur; hom hauria de ser sonàmbul per trobar-les.

— Ah! I ara què passarà? Perquè vostè està fixat com a comunista i perillós agitador, i per poc desordre que hi hagi a C. li carregaran tota la culpa.

— La vaga és i serà pacífica i ni tan sols intentaran provocar-nos. Encara que quasi tots els patrons estiguin sotmesos a la voluntat de son pare, jo em faré amb arguments convincents i senzills que ell mateix indueixi la patronal a acceptar les bases presentades per la Societat de Picapedrers. Això, naturalment, ho faig amb aquesta suavitat perquè no m'agraden les venjances i... perquè a més a vostè la disgustaria profundament que l'autor d'aquests fets arribàs amb els seus ossos a la presó; i si ho puc evitar ho evitaré.

— Vostè és molt bon al·lot. Mon pare i els seus camarades no mereixen tal benevolència; rebran gratitud a compte de donar maldat. El favor moral i humà que vostè atorga a mon pare mai l'hi podré pagar...

—No digui això, Teresa. Ja ho he cobrat en escriure només de veure que la seva filla, sang de la seva sang i carn de la seva carn, és afí a la meua ideologia i per salvar-me a mi arrossega amb heroïcitat el perill de perdre l'honor davant la vista del poble insensat i incult que no podria comprendre —en cas que se sabés d'aquesta visita— el per què de la seva actuació. Per tant, senyoreta, l'afavorit som jo; i és per haver-me prevengut vostè en la primera carta de l'imminent perill que em venia al damunt que jo em vaig poder defensar i executar oportunament totes les mesures enèrgiques que el cas requeria. Així, doncs, no em deu res, i jo en canvi li dec la llibertat. El nostre cas, Teresa —i perdoni que li parli de manera tan familiar— és vertaderament novel·lesc. És necessari que ens xerrem sense traves—. Aquí les paraules de Mistral sortien emocionades i el cor li bombejava amb violència. —Les nostres ànimes s'estimen i es comprenen i els nostres cossos no es repel·leixen. Entre vostè i jo hi ha qualche cosa més que afinitat d'idees—. I prenent una mà de Teresa entre les seves va afegir: —Hi ha amor pur i envoltat d'un subtilíssim romanticisme que l'eleva a sublim. Digui'm, és veritat? Sigui sincera...!

II

Teresa estava pàl·lida, amb el rostre inundat d'alegria i dels seus ulls blau clars en queien diverses llàgrimes que, com perles, rodaven lentament per les seves divines galtes.

— Però... Mistral, és possible tanta felicitat? Que jo digui la veritat? No, no puc... El meu cor sofreix... massa. Som tan feliç!— I els braços feren presoners els seus cossos i els seus llavis amb fruïció...

El canari, que rarament cantava als vespres, ara, en aquells moments de suprema felicitat, va llençar els seus arpegis enlaire per retre homenatge a aquell amor pur, lliure i espontani.

LA "LLIRI NEGRE"

No la coneixeu? Voleu saber qui és ella i com pensa i actua? Anau, doncs, a la casa santa. Col·locau-vos a un racó d'espessa penombra a fi de fer-vos invisible, estau a l'aguait i d'aquí uns dies, hores i moments, ja sabreu el suficient per concretar la seva personalitat psicològica. També sabreu que nom Eleonora Montana, que és germana del batle, que és fadrinanga empedreïda, que és gran amiga del reverend pare d'ànimes del poble, i que mentre existeixin reverends tonsurats ella no pensarà a casar-se. D'acord? Doncs podreu deduir tot això.

Vat aquí que ara es troba a casa del seu germà Manuel cridant-li. Què li deu dir? Parem una mica les orelles i potser l'entendrem.

—Veus? Ja t'ho deia, jo: Manuel, vés alerta, que Teresa és una romàntica i tindrà un disgust. Ella és aficionada a llegir llibrots condemnats per la Santa Mare Església. Ella cada vegada que la vénc a cercar per anar a escoltar missa em posa mil excuses i no vé... I mira, a la fi el resultat: s'ha fugat amb un perdut, amb un comunista!... Quina vergonya per al nostre llinatge sense màcula... Però com és que estàs tan impassible? Saps que viuen tranquil·lament a Barcelona i tu sense dignar-te a fer una passa per a que empresonin aquest monstre. És possible això? La gent honrada del poble se'n fa creus, de veure't tan mans aplegades, tan humil, tan...

—I qui és la gent honrada del poble?

—Venga, vaja pregunta! No seran aquests descamisats sense vergonya ni cultura que s'afarten de cridar pertot arreu "Fora cacics!", "Mort al

capitalisme!", "Abaix el clero!"... Jo opín que la gent que com nosaltres defensa i proclama com a principis la Religió, la Pàtria i la Família som la gent honrada...

—Venga, germana: jo i tu no fa encara quinze dies podíem departir amigablement sobre aquests principis que tu defenses. Ara no. Som de parer diferent... La meva filla i Serafín m'han fet comprendre moltes coses que abans no sabia ni remotament...

—I ara què em dius? Què sent? Oh, Jesús, Maria i Josep. I tu sembla que estàs content i que hi consents, amb la mala partida que t'ha fet aquest blasfem? Quina deshonra, Déu meu, cau sobre la nostra família!

—Eleonora, tu amb el fanatisme religiós tan penetrat a la teva consciència no podràs mesurar l'abast de les paraules següents, que ho expressen tot: La raó és òbvia, l'amor és més fort que l'odi. Aquí he exposat concretament tot l'assumpte que tants comentaris ha suscitat entre el veïnatge. I la meva filla i Serafín posseeixen en alt grau el significat d'aquestes paraules. Així és que ja basta de filar paraules sobre el mateix tema.

—Déu Meu! Oh, Verge Santa i reina de tots els cels! Com permetreu que això quedi així?

I se'n va anar exclamant, sense ni tan sols acomiadar-se. D. Manuel va respirar com qui es lleva cent quilos del damunt. I automàticament es va treure una carta de la butxaca de l'americana i la va tornar a llegir per centèsima vegada amb llàgrimes d'alegria: era dels seus fills...

"Benvolgut pare, —li deien—. Estam summament contents de veure la vostra bona comprensió. És indubtable que per vós ha estat un cop rude el fet que nosaltres haguem donat aquest pas. Però per altra banda ens satisfà, perquè ha servit per despertar-vos els vostres innats sentiments humans que dormien a la profunditat de la consciència"...

12

"Jo, pare, m'alegr moltíssim que hagueu pogut comprovar pròpiament que Mistral, el meu espòs, és un home digne i que tot el temps que va romandre a C. no va fer més

que posar-se del costat de la raó i defensar la justícia amb valentia i fermesa...

Tant jo com Serafín ens complaem que tot s'hagi desenvolupat conforme a les ànsies del poble, dels pobres treballadors que ho mereixen tot manco les tiranies amb què se'ls fa l'abús.

És indubtable que quan vós rebreu la present carta al poble ja sabran que Serafín i jo estam legalment units... Comprenem els comentaris malèvols i grolleries que la gent "d'ordre" en conjunció amb les mosteles i la beateria hauran inventat. Nosaltres, pare, estam molt per damunt aquestes misèries morals; som immensament feliços; les nostres ànimes dansen unides i compenetrades en el limbe dolç que ens atorga l'amor. Aquest sentiment de felicitat, que és invisible però positiu, us el transmetem a vós".

13

"Ens congratulam que hagueu dimitit de Batle i us hagueu retirat totalment de la política; perquè, sincerament xerrant, era rastrera, bruta, vil i deshonrosa.

Tot esperant la vostra prompta contestació, us abraçam".

Teresa i Serafín

MANIOBRA FRUSTRADA

Ja havia arribat el moment decisiu d'actuar. Montana va transmetre un telegrama al Govern Civil pintant amb colors tràgics la situació de C. i sense trobar mitjà viable de solucionar la vaga. Ambdues parts volien fer prevaldre les seves conclusions... I ell va rebre anònims amenaçadors... Què podia fer?

El poble de C., oasi espiritual de molts estrangers i turistes, en menys de vint-i-quatre hores es va convertir en un campament: catorze parelles de guàrdies civils d'anar a peu i vuit d'anar a cavall patrullaven pels tranquils carrers de C. Els pacífics habitants d'aquell rialler racó mai no havien experimentat un fenomen semblant. A les cases particulars i als cafès es comentava apassionadament aquella singular mobilització. "N'hi haurà

una de grossa?”, demanava en to humorístic un foraviler, conscient dels deures cívics a un grup de companys que pertanyien a les esquerres i, que per tant, simpatitzaven amb els vaguistes.

— Quelcom inaudit —va contestar un altre—. Aquests canalles amb el poder dels doblers ho aconsegueixen tot. I aqueixa republiqueta de capellà, olla i encens, sembla que s’ha oblidat completament dels que lluitaren pel seu adveniment... El que abans ens flagel·lava ens segueix flagel·lant ara en edició corregida i augmentada. No han servit de res les notes que el Comitè R.F. i les societats obreres han enviat al governador, i així i tot sembla que aquests nous “frigis” són atesos amablement... Estau segurs que mentre no acabem amb tots els privilegis de classe, com acabaren a Rússia, la llibertat i la democràcia, per a nosaltres els treballadors, no serà més que un mite. La llibertat en un règim capitalista serveix exclusivament per a que els grans trusts —empreses— ho tinguin tot aclaparat i posseeixin els monopolis il·lícits i ens sotmetin directament o indirectament sota els seus garfis...

14

S’ha d’agranar tot allò podrit i exterminar per sempre tot el que fa olor d’imperialismes: mai no podrem aconseguir que neixin belles flors si abans no arrabassam d’arrel les espines i les males herbes... Rússia ens va donar l’exemple, i ella és el far de la Humanitat.

Qui xerrava així era “l’heretge”.

Som enemic de la sang i la destrucció, però és lògic reconèixer que amb aquesta suavitat i col·laborant amb la burgesia i la reacció no hi ha revolució possible. A la majoria de pobles i aldees el cacic incult i salvatge segueix sent l’arbitri. I què ha fet i què fa aquest Govern d’esquerres per vindicar els vertaders republicans que contra vent i marea varen lluitar per a l’adveniment de la República? Res, absolutament...

El que perorava d’aquesta manera era Faustino, “l’heretge”, malnom que li havien posat les beates per no haver batiat els seu primer i únic fill que tenia. Era un home d’uns trenta anys, de modes rudes però un dels obrers més ben instruïts del poble. Havia llegit els apòstols de la revolució social, i sempre que prenia la paraula se l’escoltava amb marcat respecte.

Tota la concurrència estava pendent de les seves paraules, però en el fons no combregaven amb les seves idees perquè els atàvics prejudicis ancestrals tenien més força que els raonaments més lògics. En una paraula: estaven embriagats amb la democràcia republicana socialista.

La nit estava bastant aclarida i el rellotge de l’església acabava de tocar monòtonament la una de la matinada. A aquesta hora el cacic Montana acomiadava el tinent de la Guàrdia Civil al portal de ca seva. Va tancar la porta i de bell nou se’n va anar a la seva habitació-escriptori. Estava molt nerviós. Es va asseure a una butaca amb mostres de desesperació. Un lleuger renou li va fer alçar el cap. Què hi fas tu, aquí? —va dir a Mistral, que es trobava davant ell dret com una estàtua. —Com t’atreveixes? —Silenci. T’he condemnat a escoltar les meves acusacions— va sentenciar Mistral amb rostre sever i mirada fixa i brillant. Vertaderament pareixia un tràgic. Aquells ulls immòbils i fosforescents suggestionaven Montana de tal manera que va quedar aterrit i unes gotes de suor freda llenegaven pel seu front.

—Sí, Montana, cacic màxim de Capdepera. Tenc la convicció que, després d’haver-me escoltat, la teva manera de ser canviarà radicalment. Ara ets el més vil dels homes d’aquest poble, però quan jo surti d’aquesta casa tu mateix no et reconeixeràs.

A mesura que Mistral xerrava s’exaltava i el seu to enèrgic i convincent feia un efecte màgic sobre els seu interlocutor, empetitint-lo fins a fer-lo no-res.

— És necessari que paris esment al que et relataré... Això era un poblet perdut entre muntanyes: els seus moradors eren gent senzilla, bona al·lota i pacífica. Allà hi havia el senyor X, potentat comerciant que, cavalcant sobre la ignorància dels seus paisans des de temps immemorials emprava la tirania més despòtica; tothom el temia i el respectava, a excepció d’una minoria selecta que mai s’havia humiliat sota la seva fèrula. Però passant els anys va venir a establir-se a aquest poblet un modest escriptor d’idees avançades. Era un home callat i solitari: només quan a l’horitzó de l’Espanya esclavitzada es divisaren alguns núvols de llibertat, va sortir de la seva torre de marbre a despertar el poble de la seva conscient letargia. El cacic X, els seus satèl·lits, varen romandre astorats. Varen venir les eleccions i el

caciquisme va triomfar, però vaja quantitat d'immoralitats que varen dur a terme! El cacic X va ser qualificat com un immund immoral i mesquí. Va apel·lar a tots els ressorts il·legals. I aquest va ser el motiu primordial del sorgiment dels odis més enconats.

15

—... El nostre X, en veure's denunciat als mítings i a la premsa per Robertal —l'escriptor solitari i callat— va sentir desitjos vehements de venjar-se d'aquest bandit —així anomenava a l'escriptor el nostre auster X—. Com s'havia d'actuar per tomar pel terra aquell home que amb les seves predicacions i la seva ploma havia despertat la consciència col·lectiva del poble? Era necessari recórrer a alguna infàmia... I, en conseqüència lògica, aquesta ben prest es va iniciar.

El nostre X i el seu camarada, fidel reflex de la ultra-reacció clerical monarquitzant, no tardaren a maniobrar positivament, encara que de manera solapada i covarda. El seu punt de partida va ser calumniar els carrabiners, acusant-los d'anarquistes i comunistes (!) i amb aquesta història es varen adreçar als superiors que residien a Palma, i com que a la “mili” en la majoria dels casos s'actua arbitràriament, fent el sord a la innocència, la calúmnia forjada pel quidam X va obrar els seus efectes: poc més o manco al cap d'un mes eren quasi separats violentament dels seus familiars tres o quatre individus del cos de carrabiners. Per què feren això aquests verducs, mesquins i bandits del poble? Per pura venjança... Sabien que aquests dignes i honrats individus d'aquest cos eren homes que sentien l'ideal republicà amb tota la seva ànima i per confraternitzar amb els elements republicans i socialistes del poble, venjança vil i denigrant...!

16

Montana estava amb els ulls cots i lívid com un cadàver. Aquelles paraules eren llengües de foc que, certes, el ferien enmig del pit.

Se sentia culpable.

—No t'atreveixes a mirar-me a la cara —va continuar dient Mistral—: els culpables no tenen

valor de mirar el seu acusador... Però és necessari seguir fins al final. Així, doncs, la primera etapa reaccionària va ser guanyada sense contratemps; i els mesquins cavernosos passaren una gustada... Ara s'imposava forjar el complot per ferir inconscientment però sensiblement la persona d'aquell modest i auster home que tant havia treballat per a la renovació d'aquell feu exclusiu d'uns quants incults i defensors senyorons.

I a casa d'X es va treballar esplèndidament. D'allà tot va sortir tan ben premeditat que la detenció d'aquell idealista era cosa arxisegura.

De manera clandestina es varen introduir a casa seva pistoles, bales i algunes bombes; es va cuidar d'agitar oportunament els obrers i foravilers amb males injustícies i es va avisar l'autoritat que com a repercussió d'una vaga de picapedrers en aquells moments plantejada es temien “violències” dels elements “pertorbadors”, etc, etc.

Montana era incapaç d'articular cap paraula.

Indubtablement ja hauràs endevinat —li va dir— quins són aquest poble, aquest cacic i l'escriptor, no és vera?

No va obtenir cap resposta; el nostre home tremolava i estava a punt d'acubar-se.

— Doncs bé, ja que tu no ho dius ho diré jo: el poble és Capdepera; el cacic ets tu, Montana en persona; i l'escriptor idealista som jo. D'acord?

Jo ja veia que eres una persona astuta i covarda, però mai no hauria imaginat que ho fossis tant... Podria fer-te desaparèixer, però m'estim més no fer-ho: amb les paraules que has hagut de sentir ja n'hi ha a bastament. Però tot i això t'exigesc el següent:

Solució immediata de la vaga de picapedrers a favor dels obrers, ja que tots els patrons depenen de tu. Entrega la teva dimissió com a batle i fes fugir dels seus llocs respectius els guàrdies civils que es troben aquí per mor del teu mandat.

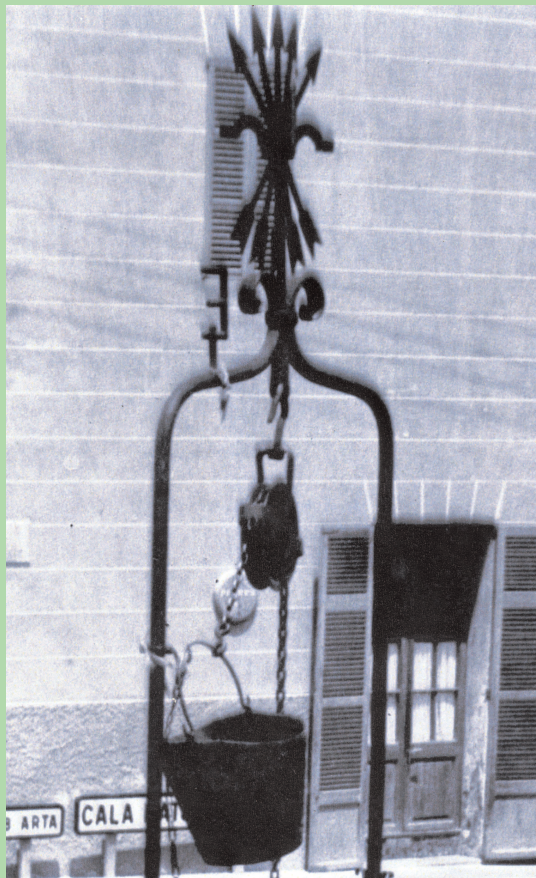
Et don un termini de vint-i-quatre hores per executar-ho.

Les perquisicions que els del tricorni han fet a casa meua han resultat infructuoses: el regalet que em vares enviar està ben guardat, no tenguis por.

I per acabar, jura'm que faràs el que jo t'he dit. Fes via!

— Ho jur —va balbucejar Montana. I perdona'm. Reconec que som indigne, però confés que ha estat una obcecació partidista, una aberració.

— Sí, ho has dit bé: una aberració.

La Mola de Menorca, lloc exacte on fou afusellat Antoni Domínguez.

Biblioteca Digital / 52

Publicat per entregues a *Foch i Fum*, entre el 27 de novembre de 1931 i el 21 de gener de 1933.

Versió catalana de MARIA ÀNGELA MELIS